

T E X T O S
O R I G I N A L S
E N C A T A L À

EDITORIAL

En el número 2 de CATALÒNIA parlàvem de la normalització lingüística. Ara, quan ja portem deu anys d'Estatut d'Autonomia de Catalunya, és a dir, d'existència de les institucions catalanes d'autogovern, tal com estableix la Constitució Espanyola del 1978, sembla oportú fer un balanç de la situació lingüística i dels progressos en la normalització de la llengua catalana als territoris de cultura catalana. La primera constatació que correspon fer és el reconeixement de la diversitat de situacions lingüístiques a cada un dels territoris de llengua catalana. A Catalunya som optimistes sobre el present i el futur de la nostra llengua, però no queda clar que s'hagi progressat suficientment al País Valencià i a les Illes Balears. La situació encara és més problemàtica a les comarques catalanes integrades a l'estat fran-

cès. Per aquesta raó els nostres articles estan centrats en els èxits obtinguts a Catalunya. Esperem que la dinàmica catalana serveixi de punt de referència a les altres comunitats autònomes que han de resoldre problemes similars. Per altra part, la situació de la llengua catalana ha esdevingut una dada imprescindible en la configuració del mapa cultural europeu. Les institucions europees estan al servei de tots els europeus i, per tant, dels deu milions de catalanoparlants i de la cultura catalana. La no existència d'un estat català no ha de ser un obstacle seriós per a una normalització internacional del català, perquè justament Europa es construeix com una comunitat que integra, més enllà de les estructures estatals, un conjunt de cultures diverses i disposades a formar part del patrimoni comú dels europeus. La llengua i la cultura catalanes són una part irre-

nunciable del patrimoni comú dels europeus. Durant aquests deu anys de progressiva recuperació de l'autonomia catalana, s'ha fet un esforç important per a donar a conèixer internacionalment la nostra existència cultural i política. Els catalans hem participat cada vegada més en les organitzacions internacionals governamentals i no governamentals (ONG), hem afavorit l'ensenyament de la llengua catalana a les principals universitats de tot el món, i el govern de Catalunya ha desplegat una sistemàtica acció de relacions internacionals de tipus polític, econòmic i cultural. A Europa hem contribuït a la creació de les estructures que expressen la realitat de les regions europees en la perspectiva de la futura unitat política i econòmica. En alguns països la presència catalana s'ha configurat com una acció multidimensional que ha integrat

contactes polítics amb manifestacions artístiques i acadèmiques. Mencionem com a exemple la primavera catalana a Suècia, organitzada aquest any pel govern català amb la col·laboració de l'Institut Suec. En aquest marc ens complau fer referència al Premi Catalunya, concedit per l'Institut Català d'Estudis Mediterranis al filòsof Karl Popper. La cultura catalana expressa, amb aquest premi, la seva consciència internacional. La defensa de la nostra identitat cultural s'harmonitza perfectament amb la convicció que la humanitat ha de donar resposta a problemes globals i que els grans humanistes del nostre temps, arrelats a cultures concretes, expressen valors universals i exerceixen responsabilitats globals.

Fèlix Martí

TEATRE

LA FIRA DEL TEATRE AL CARRER, A TÀRREGA

L'esdeveniment més assenyalat, durant aquests darrers deu anys en el món cultural, ha estat la Fira del Teatre al Carrer, a Tàrrrega, que se celebra cada any a mitjan setembre. El pare d'aquest esdeveniment, el senyor Eugeni Nadal, el va concebre l'any 1981 com una manifestació, a la via pública, d'allò que fins aleshores havia estat reclus en locals tancats, si bé amb un canvi qualitatiu molt marcat: el teatre de text passava a ser teatre visual.

En aquest sentit es manifestaven els dos caients més significatius d'aquesta Fira: la mediterraneïtat de l'àgora i la mediterraneïtat del gest. Aquests dos factors van ser còmodes i prou atractius com per completar la fira amb un tercer element importantíssim: la incorporació del poble (veïns i visitants) en la dramatització, si bé cadascú des del seu protagonisme. Aquesta Fira, fruit d'un home profundament humanista, aviat entrà en una dinàmica d'expansió i de transformació com correspon a tot organisme viu. Així, no pot estranyar que Tàrrrega es convertís en un veritable firal, és a dir, en un centre d'espectacle, de festa i, sobretot, de contractació,

emulant, fins a cert punt, allò que Francfort representa per al llibre, de tal manera que per a tots els grups teatrals (titelles, pallasos, mims, cantants, instrumentistes, recitadors, saltimbanquis o comedians) s'ha convertit en una presència obligada i, el que és més significatiu, aquells que hi són i hi triomfen, tenen l'èxit assegurat, tant pel que fa a les persones nacionals com a les estrangeres. La Fira, per tant, ha dépassat el batec local i s'ha convertit en una activitat teatral de projecció generalitzada. S'ha de dir de seguida que, en cap moment, la Fira ha pretès una connexió arqueològica amb les formes primitives de teatre representades en esglésies i carrers, sinó que la concepció del senyor Nadal, com hem dit més enllà, equivalia a una exaltació de la condició mediterrània recolzada en els dos factors ja apuntats: l'àgora (o espai obert) i el gest (el llenguatge corporal), sense bandejar, és clar, la paraula, que podria ser entesa com una expressió gestual del verb.

La magnitud d'aquesta festa-mercat la tenim en la memòria dels nou anys anteriors, i en el darrer programa que abasta una cinquantena de co-

lles, grups o companyies participants, cosa que indica que aquella espontaneïtat present als orígens de la Fira, ha estat, fins a cert punt, frenada per l'aparició d'una infraestructura (més ordre, més diners, més teatralitat), és a dir, aquella franquícia del principi (amb tocs libertaris i passotes) que anegava els carrers de Tàrrrega d'una atemporalitat exultant, s'ha anat esvaïnt a favor d'una més clara eficàcia pel seu contingut transaccional i institucional, de tal manera que aquell neguit inicial de voler veure-ho tot, de voler ser arreu, s'ha tornat selectiu. A ningú, però, no ha de sorprendre que l'èxit fa les coses i les persones més properes al poder. La gràcia de la Fira, si bé va ser concebuda des del poder (aleshores el senyor Eugeni Nadal era el batlle de la ciutat), consistia a haver-se concebut i posat en escena com el fruit d'un acte creatiu, ben al marge (fins allà on era possible evitar la contradicció i la paradoxa) de la institució. Aquesta gràcia podria ser molt bé el nus dinàmic que, malgrat tot el procés servat durant aquests nou anys (en especial la incorporació progressiva del text), dinamitza la Fira molt enllà sense perdre l'essencialitat.

La Fira, per tant, no s'ha de rebre o entendre mai com el fruit d'una "festa major", o com un exemplar festiu a afegir a la folgança de Catalunya pel que aquesta folgança té de folklòrica, sinó com el fruit de la inspiració d'un ser i un estar extraordinàriament oberts al carrer, exemple únic d'amalgama d'actors i de poble en un apropament de representació excepcional. Participar popularment en aquesta fira equival a deixar de ser ciutadà i assumir el paper de joglar, de comparsa, de representador sense deixar, però, de ser ciutadà visitador. Aquesta simbiosi és la medalla més significativa de la Fira.

Com ho hem fet al llarg d'aquest paper, resulta impossible de parlar de la Fira del Teatre al Carrer, a Tàrrrega, sense fer una referència constant al seu creador, el senyor Eugeni Nadal, un alcalde atípic que, com a bon humanista, per a no dir intel·lectual, per damunt de les necessitats peremptòries d'una comunitat, més aviat ha atès una vocació profundament cultural, de fascinació mediterrània, és a dir, de persona que té molt ben assumida l'essencialitat humana que voreja el nostre mar.

Guillem Viladot

JOAN FUSTER

Aquest home, una mica esquerp, més bonadós del que us vol fer creure, no està gens clar si els déus no li han jugat una malifeta en fer-lo nàixer i viure en un país i un temps tan lluny de les coordenades que li haurien d'haver donat l'acollença que mereixia. Josep Pla li va fer un extraordinari retrat literari —un dels seus *homenots*— encara que Fuster ha comentat: "l'homenot era ell". El senyor Pla va arribar al número 10 del carrer de Sant Josep, Sueca, mullat com un ànec, per la poderosa raó que plovia a bots i barrals aquell diumenge de febrer de l'any 1959. Potser no anava tan xop com ell certifica, perquè els tres-cents metres de trajecte, des de la parada d'autobús fins a la casa pairal de Fuster, els va fer amb taxi. "Havent trucat, em vingueren a obrir. Em vaig trobar davant d'un home jove, més aviat flac, vestit sumàriament de gris, una mica crispat de cara, els ulls sortits darrera d'uns vidres gruixuts de miop important, amb aquella expressió que volem donar entenent quan parlem d'una cara de pomes agres". Més endavant afegeix: "La cara de Joan Fuster sembla tenir un vèrtex: el vèrtex dels seus ulls sortits, que mantenen tibants i estirats tots els teixits de les seues faccions i fins i tot els lligams del coll que té notòriament crispats. Aquesta crispació general li dóna un estat de presència molt visible —una presència caracteritzada per una agudesa inquieta, nerviosa i apassionada."

Joan Fuster i Ortells va nàixer a Sueca (Ribera del Xúquer) el 1922 en una família d'ascendència pagesa; el seu pare, d'idees carlines, era imatger i professor de dibuix. L'any 1943 inicià la carrera de Dret a València, i a partir del 1947, i durant uns anys exercí d'advocat. La seua activitat com a jurista, però, no va durar gaire temps; ben aviat començà a ser desplaçada per l'afició literària que ja s'havia manifestat fortament durant els anys d'estudiant. Des d'aquells anys la seua vida ha estat dedicada gairebé completament a les lletres i al seu país.

No és gens fàcil d'abastar en tota la seua complexitat l'obra extensa i diversificada de Fuster. En ell es dóna més que en cap altre escriptor actual una idea de totalitat que tracta d'encabir-ho tot, totes les manifestacions de l'home, és clar, i les seues cir-

cumstàncies; l'home com a centre de totes les especulacions intel·lectuals, l'home "mesura de totes les coses". En mots de Joaquim Molas, Fuster "és un intel·lectual en el sentit més genuí de la paraula, és a dir, en el sentit d'home l'ofici del qual és la manipulació de les idees". La seua dedicació s'ha centrat, sobretot, al terreny de l'assaig. Un repàs a la seua extensa obra ens donaria pràcticament totes les formes assagístiques: el diccionari filosòfic, l'aforisme, l'assaig llarg, l'article periodístic i el dietari, entre d'altres. Tot i que la pluralitat d'aspectes de la producció fusteriana s'interrelacionen íntimament, és possible distingir-hi tres grans vessants: els escrits polítics, els estudis d'història cultural i literària i l'assaig de caire humanístic. La publicació l'any 1962 de *Nosaltres els valencians* fou un autèntic revulsiu en la societat valenciana. El llibre enfocat des d'una perspectiva històrica, revisava críticament els tòpics heretats sobre el "fet valencià" i establia com a element definidor la catalanitat del nostre país, tot i assenyalar les diferències amb el Principat. És una obra que marcà època, "fins al punt de poder-hi parlar —comenta Jaume Pérez Muntaner—, des de la nostra perspectiva actual, d'un abans i un després d'aquesta obra en qualsevol referència a la cultura i a la consciència nacional del País Valencià". Aquest llibre segella una part de l'obra de Fuster, són aquells escrits que naixen de la seua posició moral i política, compromesa, de l'escriptor amb la seua terra i amb el seu temps. Dins d'aquesta temàtica ha publicat, entre d'altres, *El País Valencià* (1962), *Qüestió de Noms* (1962), *Un país sense política* (1976), *Ara o mai* (1976)...

Un altre camp del seu interès són els estudis d'història cultural i literària. Primer se centraren en els clàssics catalans, entre els quals destaquen els treballs sobre Sant Vicent Ferrer, Sor Isabel de Villena, Ausiàs March o Roís de Corella. Dels clàssics medievals, l'interès de l'escriptor de Sueca s'ha desplaçat a èpoques més modernes, com és el cas de *Poetes, mariscos i capellans* (1962), *La decadència al País Valencià* (1976) o *Contra el Noucentisme* (1978). Dins el camp de la història literària cal esmentar una obra de conjunt excel·lent: *Literatura catalana contemporània* (1972). Aquestes obres escrites

amb una àgil fórmula interpretativa, que no exclou ni el rigor ni la informació, estan tan plenes de suggerències i intuïcions com lliures d'erudició acadèmica.

L'any 1955, Fuster donà a conèixer l'inici de la seua obra més purament assagística amb *El descrèdit de la realitat*, examen de les motivacions i característiques de l'art modern. La seua producció en aquest camp s'insereix en la línia del pensament humanista europeu que arranca del segle XVI. No oblidem que Montaigne és dels seus autors predilectes. Les reflexions fusterianes se centren en l'home, i en la seua activitat creadora. L'humanisme és, en mots seus, "mera crítica: de textos, d'idees, de costums, [...] i sempre amb un propòsit d'examen". És el Fuster de *Les originalitats* (1956), *Judicis finals* —que s'integrà el 1968 dins *Consells, proverbis i insolències—*, *Diccionari per a ociosos* (1964), *L'home, mesura de totes les coses* (1967) o *Diari 1952-1960* (1969), entre d'altres.

Sempre s'ha considerat l'obra poètica de Joan Fuster ben minsa al costat de la seua producció en prosa; a més, ha estat molt poc difosa. Ell mateix ha insistit excessivament en l'escàs interès dels seus poemes. Tan sols recordar algunes de les seues manifestacions al respecte: "Pel 1953, jo encara gosava fer versos, de tant en tant. Dir-ne versos és, potser, una mica excessiu". O: "Fa anys, vaig publicar tres o quatre reculls de versos: poca cosa en quantitat i qualitat, que els crítics i jo mateix, hem procurat discretament oblidar". El lector fusterià, però, ja sap que *l'home de Sueca* tracta amb certa crueltat i exigència absoluta, voltada d'ironia i escepticisme, les coses que més s'estima.

Al primer recull de versos, *Sobre Narcís* (1948), hi podem trobar un gran enlluernament pel Simbolisme i la petja de Paul Valéry. La segona part del llibre que duu per títol "Alguns poemes menors", són dotze poemes breus heptasil·labs, de caire fortament sensorial, on deixa Fuster ben palès el poeta subjacent que trobarem en altres llibres. Un any més tard, ens fa Fuster el seu segon lliurament poètic, *Ales o mans*, poemari on descobrim el poeta amorós, que abastarà l'altura màxima de la lírica valenciana de postguerra a *Escrit per al silenci*. A l'editorial barcelonina de Josep M.ª Casacuberta publica *Terra*

en la boca (1953). Aquest llibre de poemes marcarà la seua obra per dos motius: per una banda aplega la tradició poètica del País Valencià: els poetes andalusos en llengua àrab, Ausiàs March, Teodor Llorente, l'entroncament comú amb els catalans en les cinc invocacions que constitueixen els sonets de *Va morir tan bella* (1951), recollits també aquí, i per l'altra banda aquest poemari inicia el Fuster irònic, mordaç, als seus versos. Encara que escrita el 1953, però publicada al seu *Diari* setze anys després, hi podem gaudir de la "Elegia a Rabelais", extensíssim poema de quatre-cents versos on veiem la lectura lúcida feta per Fuster de l'obra de François Rabelais; hi trobem, però, un canvi profund a nivell formal i d'actitud, i de clares reminiscències surrealistes o "una veta de causticitat" bastant marcada. Connectant amb aquesta nova vessant de la seua obra són els darrers poemes escrits, i "Tres poemes inútils per a dos pintors que volen reinventar el món" (1973), o els inèdits fins el 1987, encara que anteriors, publicats a *Set llibres de versos*, que són *Ofici de difunt* (1950), un repertori d'exasbrutes i jocs irònics molt captivadors, o *Poemes per fer* (1953-1954) també seguint en aquesta línia. És a dir, caracteritzada per trets amb clars enllaços avantguardistes, encara que hi podem percebre un realisme cru, amb una mirada escèptica, i una afirmació de vida i erotisme.

Potser el millor llibre de versos de Joan Fuster és *Escrit per al silenci*, actualment amb tres edicions. Ja havia tingut la virtut de conjurar la profecia del seu títol. I no l'única virtut. "Criatura dolcíssima" té una bella i gairebé matemàtica estructura, unes efectives correspondències, uns versos plens del millor Aleixandre, però, també, d'una insòlita atmosfera poètica pròpia.

Fuster és, en definitiva, un moralista preocupat per l'home i la crisi que aquest pateix en un món en constant transformació. El seu mètode és l'escepticisme, que en "l'aspecte intel·lectual" ha descrit així: "Els escèptics són sempre persones raonables: enraonades. Es posen cautelososament al costat de la raó, i per això solen tenir raó. O dit d'una altra manera: dubten, i encerten".

Josep Ballester

CASES DE L'ILLA BLANCA

A les nits clares de la Mediterrània, les cases blanques de l'illa d'Eivissa tenen una presència fosforescent i única. A l'Illa Blanca, les línies i els volums de les cases ancestrals representen tota una teoria de la funcionalitat. La casa pagesa és un habitatge de mòduls construït a l'entorn d'una cambra rectangular que és a la vegada distribuïdor i sala. La casa s'adapta als desnivells del terreny i per això els pisos tenen més d'una i dues altures. La porxada és característica d'aquesta concepció arquitectònica que esdevingué moda els anys seixanta.

El 87 % de l'extensió de l'illa d'Eivissa l'ocupen propietats que tenen de 5 a 100 ha, i el 77 % de la terra és explotada pels seus propis propietaris —residents a les seves terres—, lluny del vertigen del litoral turístic. A cada predi, l'habitatge és un conglomerat de formes cúbiques que s'adeqüen a les necessitats i possibilitats de cada família a la vegada que —per art del seny popular— obtenen una innegable bellesa volumètrica. Simplicitat tècnica i economia de mitjans converteixen un fet arquitectònic, també innegablement pobre, en una simetria cubicular que va fascinar els teòrics de la modernitat funcional.

Les cobertes de les cases eivissencs són terrasses planes i als murs són rares les obertures. Entre terres llaurades o tarongers, com a tota l'arquitectura mediterrània tradicional, l'aïllament de la cèl·lula domèstica és un imperatiu fonamental.

La relació entre arquitectura religiosa i arquitectura militar també és característica de l'illa d'Eivissa. El pla general de defensa féu necessàries algunes esglésies ubicades a punts estratègics. Els pobles eivissencs han nascut en el passat a l'entorn de les esglésies de façana tota blanca i cada poble adoptà el nom del sant

de la parròquia. L'església té dos elements essencials: d'una banda, el campanar i, d'altra banda, el porxo de missa o pòrtic —d'acord amb l'estructura de la mesquita àrab, conservada per l'església eivissenca—. Aquestes esglésies atalaien el panorama i tenen murs massissos, gairebé sense finestres, amb una torre coronada amb agulla; hi sol haver un porxo que envolta un pati enllosat. Foren edificades pels pagesos mateixos i mantenen el mateix estil orgànic que originà la casa tradicional eivissenca, la casa de cubs emblanquinats de l'illa d'Eivissa.

Valentí Puig

INSTITUCIONS

EL LICEU I EL COVENT GARDEN: PARAL·LELISMES I DIVERGÈNCIES

Existeixen semblances interessants entre el Liceu de Barcelona i el Teatre Reial de l'Òpera de Covent Garden, ambdós teatres destacadíssims entre els grans teatres del món. Des de fa pocs anys aquests teatres es van apropant a través de l'intercanvi de muntatges, a més de compartir en els seus repertoris les grans figures de la lírica, entre els quals figuren, evidentment, els primers cantants catalans com Josep Carreras, Montserrat Caballé i Jaume Aragall. Realment, en tota la història del Covent Garden mai no ha estat tan forta la contribució catalana com ho és actualment, reforçada ja per la contractació de la famosa actriu catalana Núria Espert, que fa pocs mesos aconseguí un gran èxit pel seu muntatge *Madame Butterfly* a Escòcia, i com a productora d'importants nous muntatges. La fundació del Liceu coincideix històricament amb la de l'actual Covent Garden, que es remunta al 1856. De la mateixa manera que el Liceu ha comptat amb grans empresaris, com

Albert Benís (1882-1916), Joan Mesures (1916-1947) i Joan Antoni Pàmias (1947-1980), el Covent Garden va ser administrat per grans empresaris anglesos, com Frederick Gye, Augustus Harris i Henry Higgins. La designació de "teatre reial" que actualment manté el Covent Garden, té el seu reflex perfecte en el nom original del Coliseu de les Rambles que era Gran Teatre del Liceu de Sa Majestat Isabel II, encara que, evidentment, la referència reial es va descartar a partir de la revolució de 1868. El 1946 el Covent Garden es va convertir en entitat paraestatal, i va passar a dependre de la subvenció governamental. En aquest sentit, l'administració del Liceu, a partir de la creació del Consorci el 1980, és fins a cert punt semblant, ja que el seu funcionament depèn actualment del suport del municipi i del govern autònom, a més dels socis habituals. No obstant, la perllongada importància d'aquests darrers en l'administració del Liceu representa un punt clar de divergència en el moment de

buscar comparances amb el teatre homòleg anglès.

El Liceu comparteix també amb el Covent Garden una ubicació molt centrada, propers a famosos mercats de llegums i flors —a Barcelona, el mercat de la Boqueria, i a Londres, el mercat de verdures anomenat també Covent Garden (que significa "jardí del convent"). Aquest aspecte pintoresc, desgraciadament el va perdre el Covent Garden en traslladar-se fa poc temps el mercat de verdures a l'altra banda del riu Tamesis. Les naus i els espais oberts del mercat, en canvi, s'han transformat en zones de vianants amb restaurants i cafès que recorden tant les places mediterrànies que evoquen l'ambient relaxat de les Rambles; a més, de la mateixa forma que a les Rambles abunden bars i cafeteries, la zona del Covent Garden és famosa pels seus pubs típics.

Els problemes d'espai per als assajos i per als tallers afecten a ambdós teatres. Hom sap que el Liceu està projectant una gran ampliació pel

darrere, cap al carrer de Sant Pau, al mateix temps que el Covent Garden és objecte d'una controvèrsia de passions enceses perquè s'entrevéu una ampliació de la seva base física i econòmica mitjançant la reurbanització de tot el terreny que ocupa, i confiant possiblement a un consorci nord-americà el desenvolupament dels solars de la zona, fet que comportaria un funcionament essencialment comercial a costa del rendiment cultural, això segons els que s'oposen a aquests plans.

L'interior del Liceu està molt ben resolt, i és admirat tant pel seu èxit i la seva bellesa arquitectònica com per la seva acústica. En un primer moment el Covent Garden va ser molt semblant al Liceu, però al llarg dels anys s'ha anat allunyant d'aquest quant a l'ambient de la sala. Mentre que el Liceu ha sabut mantenir els quatre pisos de llotges, la majoria amb recambres de decoració individual, les llotges del Covent Garden queden molt reduïdes, ja que a la majoria de pisos hi ha fileres de bu-

taques. A les llotges londinenques amb prou feines hi ha diferències notables quant a la decoració.

De la mateixa manera que el Liceu dóna lateralment al carrer de Sant Pau, carreró característic amb els seus bars, amb l'entrada als pisos superiors i amb la taquilla, el Covent Garden dóna a Floral Street, que també té l'entrada als pisos alts, la taquilla i el famós pub Nag's Head, reducte sagrat d'operòfils i personal del teatre.

Existeixen semblances destacables entre el públic que freqüenta aquests dos teatres; a la platea i als pisos baixos s'hi troba, tant al Liceu com al Covent Garden, la burgesia capitalina que es recrea no només durant les actuacions sinó també en els descansos, trobant i saludant amics i coneguts, però de vegades una mica reservada quant a la reacció davant l'espectacle. Els veritables afeccionats es troben a la part més alta d'aquests teatres, concretament als pisos 4 i 5 al Liceu i al "Gallery" al Covent Garden. És un públic més juvenil, menys adinerat que el del pati o dels primers pisos. Amb tot, existeix una diferència important entre aquests dos públics de nacionalitat diferent. Els "clans" barcelonins s'apassionen més pels cantants (així, hi ha "caballistes", "aragallistes", "cosotians", etc.), mentre que els anglesos se senten més moguts, o realment indignats, per les presta-

cions dels directors d'orquestra, fins al punt que fa pocs anys s'han donat casos d'esbroncs.

Tot i les notables semblances, es nota una diferència molt important en el desenvolupament d'aquests dos teatres en els últims anys. El Liceu sembla haver ampliat el seu prestigi entre la població en general, contrastant en gran mesura la qualificació d'"elitista" que se sol atribuir a teatres d'òpera a tot el món. Això és degut en primer lloc a la democratització de la seva administració arran de la participació del govern autonòmic i del municipi, i en segon lloc al seu prestigi dins de la nova autonomia catalana, com a símbol de la cultura i de la dinàmica econòmica catalana, i la seva llarga història d'identificació amb la causa del nacionalisme català. El Covent Garden, contràriament, tot i haver acabat amb el sistema de llotges i de comptar amb una participació estatal des de fa més de 40 anys, per al gran públic anglès té un caràcter més "elitista" que mai. Això es deu en part a la seva aguda crisi econòmica, la qual cosa ha fet pujar el preu d'una butaca de pati per a les millors representacions de 1989-90 a unes 90 lliures, preu només accessible als més rics. A diferència del Liceu, no es transmeten les representacions per TV i molt poc per ràdio, la qual cosa perjudica el contacte entre el gran teatre anglès i el gran públic. Sobre-

tot, el Covent Garden apareix com a símbol cultural capitalí, londinenc, i a sobre entitat cultural centralista. Sens dubte un altre factor que afavoreix el relatiu no elitisme del Liceu és que els seus màxims artistes, com Josep Carreras o Montserrat Caballé, són nadius, nascuts a la mateixa terra del teatre; a més, tenen una projecció popular en els mitjans i en la consciència nacional catalana. Contràriament, les màximes figures artístiques del Covent Garden són estrangeres, cosa que fa despertar ressentiment i reforça la idea d'elitisme. Fins i tot en una etapa de proliferació de cantants anglesos en la lírica internacional, ni els màxims artistes anglesos, com per exemple Thomas Allen o Rosalind Plowright, tenen la projecció popular en els mitjans que tenen els artistes catalans al seu país.

Fins ara el repertori del Liceu ha estat molt més empenedor que el del Covent Garden; en aquest últim es manté més el repertori popular, com ara Carmen, Bohème o Tosca, que es repeteixen cada any. Ni s'ha plantejat muntar obres com La Favorita, Rienzi o Ernani, que en altres teatres del món són molt populars. Entre les nombroses òperes menys conegudes que ha muntat el Liceu fa pocs anys s'hi troben Mefistofele, Fedora, Adriana Lecouvreur, la Gioconda, etc. Mentre que el Covent Garden s'ha distingit per l'atenció donada a òperes de Mozart, i per descomptat

a l'òpera anglesa, especialment les de Britten, el Liceu es destaca per la seva tasca wagneriana, el seu repertori belcantístic, la seva atenció al verisme, i de tant en tant el seu esforç per tenir cura de l'òpera catalana i la sarsuela. Ni a un teatre ni a l'altre es pot dir que l'òpera francesa aparegui gaire, a part de l'acostumada Carmen.

Fa pocs anys, a causa de l'espectacular proliferació de cantants nacionals, sembla que el Liceu ha pogut avançar el Covent Garden quant a representacions estelars. Mentre que aquest últim ocasionalment es pot permetre el luxe dels millors cantants, el Liceu els té a mà, cultivats a casa mateix, i disposats a ser lleials al teatre més famós del seu país.

El Liceu i el Covent Garden són dos grans teatres, els més grans en els seus respectius països. Tenen problemes, ambicions, i aspectes físics, artístics i administratius en comú. El Liceu es troba en un gran moment, sens dubte afavorit pel desenvolupament autonòmic polític, en el que es destaca un procés cada vegada més aconseguit d'evitar ser qualificat d'elitista. El Covent Garden es troba en una crisi financera i artística, en la que la qualificació d'elitista es fa cada vegada més difícil d'evitar. Sigui benvinguda la creixent col·laboració entre aquests dos teatres per tal que aprenguin l'un de l'altre en benefici d'una tasca artística de gran valor.

Mervyn Lang

CIÈNCIA

DIGITALITZACIÓ DE LA IMATGE RADIOLÒGICA A CATALUNYA

Des de fa uns anys, el tractament digital de les imatges de radiodiagnòstic s'utilitza en tècniques com la tomografia computaritzada, l'angiografia digital, la medicina nuclear i la ressonància magnètica. Fins fa poc els intents de digitalitzar les imatges de radiologia convencional, que són el 75 % del total, no havien tingut molta difusió. Aquests mètodes eren de dos tipus: la digitalització directa de la imatge i la digitalització d'una pel·lícula radiogràfica.

La Radiografia Computaritzada és un dels sistemes que permet obtenir imatges directament digitalitzades

utilitzant les instal·lacions que ja existeixen i les tècniques d'exploració habituals. Aquest sistema pot obtenir imatges clíniques de bona qualitat amb una important disminució de les dosis de radiació, que en alguns casos arriba a ser d'un 90 %. A més, suposa l'eliminació de les repeticions causades per errors de les característiques tècniques de l'exposició, que en els hospitals catalans es calcula que és d'un 10 a un 15 % del nombre total d'exploracions. Això és possible gràcies a un sistema d'ajust automàtic de la lectura al nivell de radiació rebut.

Aquest equip també ofereix la possi-

bilitat de tornar a processar les imatges un cop obtingudes, de manera que es pot veure amb una sola radiografia les diferents densitats radiològiques que amb el sistema convencional s'han d'obtenir fent una altra radiografia amb altres característiques tècniques d'exposició.

L'estalvi d'espai a l'arxiu és un altre dels grans avantatges del sistema, ja que en disposar d'una unitat d'emmagatzematge amb disc òptic, totes les radiografies es poden desar en un arxiu digital amb els avantatges associats d'indestructibilitat de la informació, augment de la velocitat d'emmagatzematge i de recuperació d'imatges, etc.

La Radiografia Computaritzada és la porta d'entrada per integrar la radiologia convencional en un sistema d'arxiu i comunicació d'imatges digitals (Picture, Archive and Communication System = PACS), que permet disposar de tot tipus d'imatges mèdiques de cada malalt (Tomografia Computaritzada, Ultrasons, Ressonància Magnètica, Medicina Nuclear, Angiografia Digital, Radiografia Computaritzada, i altres que es puguin produir en el futur) amb els seus corresponents informes radiològics en un únic arxiu digital. Amb la visualització de les imatges a pantalles d'alta definició distribuïdes per tot

l'hospital mitjançant una xarxa de fibra òptica, es fa possible l'eliminació de la pel·lícula radiogràfica i es facilita l'accés del metge a tota la informació de diagnòstic per imatge d'una manera còmoda i ordenada, sense possibilitat de pèrdues ni retards. En el futur aquesta xarxa s'ha d'integrar en un únic sistema d'informació i d'arxiu d'històries clíniques de l'hospital.

També serà possible mitjançant les telecomunicacions establir uns mecanismes de consulta d'experts des de

punts allunyats geogràficament, ja que qualsevol hospital o centre d'assistència que tingui possibilitats de digitalitzar les seves imatges radiològiques (amb un negatoscop, una càmera de vídeo, un ordinador personal modificat i un mòdem serà possible) podrà accedir a l'hospital de referència per fer la seva consulta, estalviant molts viatges innecessaris al malalt i guanyant temps i seguretat en el diagnòstic.

A Catalunya, l'Institut Català de la Salut, dins del seu programa d'estudi

de l'alta tecnologia, ha instal·lat al Servei de Radiologia de l'Hospital Infantil de la Vall d'Hebron un equip de Radiografia Computaritzada i té en projecte la instal·lació d'un PACS complet dins dels dos propers anys per tal d'estudiar les possibilitats que aquesta nova tecnologia té dins del camp sanitari. En aquesta línia, el Servei de Radiologia participa en el projecte Telemed dins del programa RACE de la Comunitat Europea, per a l'estudi dels protocols de comunicació d'imatges entre diversos hospitals

d'Europa, i ha estat seleccionat com a centre de referència de Radiologia Pediàtrica per a la consulta d'experts a distància i per a la formació d'una base de dades d'imatges radiològiques normals i patològiques per a l'ensenyament i la recerca, i que restaran a la disposició dels altres participants dins dels propers anys per mitjà de les xarxes de telecomunicació d'Europa.

Xavier Lucaya
Joan Carles Carreño

DOSSIER

POLÍTICA DE NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA

El procés de normalització lingüística, és a dir, la utilització normal del català en tots els àmbits de la societat catalana, es produeix, a Catalunya, després d'haver deixat enrera molts anys d'importants dificultats polítiques, d'una forma segura, continuada i sense crispacions.

Els articles de Miquel Renu i Isidor Mari fan un balanç esperançador d'aquest procés de consolidació de l'ús públic i regular del català. El text de Miquel Strubell planteja els reptes i les esperances del reconeixement del català com a llengua oficial en àmbits internacionals més enllà de les fronteres estrictes dels països de

cultura catalana. En aquest sentit, el testimoni que ofereix l'article de Carles Duarte sobre l'ensenyament del català al món és ben explícit: actualment, s'enseny el català a unes seixanta universitats d'arreu del món. Finalment, l'article de Joaquim Arenas explica l'èxit del projecte que, conegut com a "Programa d'immer-

sió lingüística", permet la incorporació de la llengua catalana en la docència, en aquells indrets on el percentatge d'escolars no-catalanoparlants és més elevat.

DOSSIER

LA LLENGUA CATALANA EN EL CONTEXT EUROPEU

Una reivindicació lògica dels catalans és que, en el context europeu, la nostra llengua tingui el mateix estatus i tractament que altres llengües importants d'Europa.

S'espera que el català sigui tractat igual que les llengües estatals de demografia semblant a la de la nostra llengua —uns 6.300.000 parlants. Ens referim, doncs, en el marc de la Comunitat Europea (CE), a llengües com el danès o el grec o el portuguès (cal

recordar, però, la importantíssima demografia d'aquesta darrera llengua al Brasil).

La Comunitat Europea (CE) té unes llengües oficials i de treball que són, de fet, les llengües estatals dels països membres. Són en total nou. Només hi ha dues excepcions, que són l'irlandès i el luxemburguès. L'irlandès és una llengua nacional, que comparteix l'oficialitat amb l'anglès; però en la pràctica, i per desgràcia, ha esdevingut una llengua més

simbòlica que utilitzada, a gairebé tota l'illa, i fins i tot en els òrgans centrals del govern i al Parlament. Per això, el seu ús a la CE es limita a la publicació dels Tractats, a algunes intervencions parlamentàries (prèviament anunciades als traductors), i al Tribunal Europeu de Justícia. El luxemburguès, que a Luxemburg fa poc que és oficial, i s'enseny al costat del francès i l'alemany, no és oficial a la CE ni s'hi fa servir.

Un cop esmentats el català i els idio-

mes oficials de la CE, a l'Europa comunitària no hi ha cap altra llengua parlada per més de dos milions de persones. El gal·lec (que de fet pertany a la família portuguesa) i l'occità (segons les fonts més optimistes) són les primeres, i després hi ha el frisó, el basc, el gal·lès, el bretó, etc.

L'elevat grau d'ús social del català i la seva presència en els diferents àmbits de la societat, també el desmarquen de les anomenades llengües minoritzades. En aquests aspec-

tes s'assembla més a qualsevol de les llengües comunitàries. D'altres aportacions en aquest número de *Catalònia* ho exemplifiquen.

El català es troba a cavall, doncs, de dos estatus diferents. No essent, en conjunt, un idioma minoritzat comparable amb el bretó o el gal·lès, aspira a ser reconegut com a idioma oficial no només dins del seu territori lingüístic (cosa garantida a Catalunya, la Comunitat valenciana i les illes balears) sinó també en altres àmbits: en els òrgans parlamentaris i governamentals a Madrid, per un cantó; i a la CE, per l'altre.

Fa temps que hi ha catalans al capdavant del moviment europeu per al reconeixement de les minories nacionals i, en general, per a la plena acceptació, conservació i foment de la diversitat lingüística i cultural del

nostre continent. Per un cantó a l'Assemblea parlamentària del Consell d'Europa, Alexandre Cirici, i després Lluís M. de Puig, amb el suport dels companys, han promogut un procés que ha culminat en la Carta Europea de les minories lingüístiques i culturals, que el Comitè de Ministres, compost per representants dels governs dels estats membres, encara ha d'aprovar.

En un altre àmbit, el gruix dels catalans entrarem a la CE el 1986, unint-nos als nostres companys de Catalunya-Nord. Des d'aleshores, els eurodiputats catalans vetllen per als drets de les col·lectivitats lingüístiques, donant el seu suport, per exemple, a la resolució Kuipers. El Centre Escarré, CIEMEN, participa en les activitats de l'Oficina Europea per a les llengües minoritzades com, per

exemple, el programa *Mercator*. A més, la Comissió ha encarregat a l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona un estudi sobre les minories lingüístiques a Espanya, Grècia i Portugal.

Però endemés, els catalans aspirem a veure acceptada la nostra llengua oficialment, en el si de la Comunitat. La *Crida a la Solidaritat*, en un pla popular, i els Parlaments de Catalunya i Balear, en el terreny institucional, hi han reclamat l'oficialitat del català, si no en igualtat de condicions amb les llengües oficials i de treball de la CE —es renuncia, si més no d'entrada, a la traducció simultània al català, i a la publicació d'una versió catalana del Diari Oficial de les Comunitats Europees i dels documents de treball—, si en canvi amb un nivell digne d'ús. L'actuació intensa i

unànime dels eurodiputats catalans, per tramitar la petició, augura l'èxit de l'empresa.

Es reclama, a més, la inclusió del català entre les llengües que poden acollir-se al programa *Lingua*, que promourà l'estudi de les llengües europees, incloent-hi l'irlandès i el luxemburguès, a universitats i centres de formació professional. La protesta recent de 21 universitats alemanyes on s'ensenya el català, i una declaració semblant de l'*Anglo-Catalan Society*, davant l'exclusió inicial del català, són una indicació del desig dels catalanòfils arreu de la CE de contribuir activament a la difusió de la llengua catalana.

Miquel Strubell i Trueta

DOSSIER

EL PROCÉS DE NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA DEL CATALÀ

El procés de recuperació del català, que havia començat de manera visible durant els anys seixanta (Edicions 62, la nova cançó, el teatre independent,...) rep un considerable impuls amb la reinstauració de la Generalitat. El nou marc polític que resulta de la Constitució i l'Estatut d'Autonomia, i l'aprovació unànime de la Llei de Normalització Lingüística a Catalunya ha comportat un notable pas endavant.

Aquesta no és una afirmació triomfalista ni tampoc una proclamació d'intencions. És, senzillament, la deducció lògica de tota una sèrie d'indicadors. És el resultat d'un procés en marxa que, havent avançat molt des dels punts de partença, encara no ha assolit pas els objectius últims. Però el procés va pel camí correcte i creiem que disposem dels mitjans per a reeixir.

Segons les dades del Cens de 1986, que contenia una pregunta sobre el grau de coneixement del català per part dels ciutadans, aquest era entès pel 90,3 % de la població; el 64,0 % el sabia parlar, el 60,5 % el sabia llegir i el 31,5 % el sabia escriure. Només amb aquestes dades ja en

tenim prou per a dir que el català és, de les llengües minoritzades, una de les que es troba en millor situació, si més no pel que fa al territori del Principat. I més encara si tenim presents dos factors: primer, que el coneixement no és en retrocés ni en situació estacionària, malgrat la notable proporció de població nascuda fora del domini lingüístic català. Les dades censals ens diuen que la meitat de les persones que no entenen el català l'any 1981 ja l'entenen el 1986.

Segon, que és la gent més jove qui sap més català. La taula 1 il·lustra de manera clara el que diem. (Cal observar que en el grup de 2 a 14 anys hi ha una part molt notable que no pot saber llegir ni escriure.)

Un aspecte que no es pot menystenir és el fet que el procés de normalització s'està duent a terme sense cap mena de crispació ni d'enfrontament. Evidentment, com en qualsevol procés de canvi social, n'hi ha que el consideren massa tou i d'altres que el consideren excessiu. Però no són més que postures molt residuals que tenen poc ressò en la societat. Un aspecte complementari d'aquest és el consens entre les diferents opcions polítiques respecte a la normalització

TAULA 1

Edat	L'entenen	El saben parlar	El saben llegir	El saben escriure
2 a 14	87,0	62,2	55,1	39,3
15 a 29	95,5	72,6	74,6	47,9
30 a 44	92,0	60,6	60,9	24,0
45 a 64	81,0	59,5	51,8	20,25

lingüística. Les diferents campanyes promogudes per la Generalitat han trobat ressò i correspondència en tots els ajuntaments, independentment de quin sigui el partit o coalició electoral que estigui en el govern. El Consorci per a la Normalització Lingüística, recentment constituït entre la Generalitat i les administracions locals, és l'organisme en què col·laboraran a partir d'ara per al treball conjunt. Fonamentalment, en el treball de difondre la normalització lingüística del català, però de manera molt especial el seu ús en tots els àmbits i la dinamització lingüística i cultural.

Actualment, i després d'haver assegurat de manera preferent l'expansió del coneixement del català entre la població, aquesta Direcció General de Política Lingüística orienta les

seves accions cap a la promoció de l'ús en els àmbits socio-econòmic i socio-cultural. Així han estat constituïts serveis lingüístics en col·laboració amb associacions empresarials, grans empreses, i sindicats. Les funcions d'aquests serveis són dinamitzar les accions de normalització i assessorar sobre les necessitats lingüístiques i mitjans per a donar-hi resposta, comptant amb personal especialment preparat per a aquesta tasca. En la mateixa línia d'actuació cal considerar el conveni subscrit amb el COOB (Comitè Organitzador de l'Olimpíada de Barcelona) per tal de garantir la presència del català en el lloc que li pertoca, amb un llenguatge ben adaptat per a aquests usos. En aquest punt, com en altres tasques sectorials, cal dir que es compta amb la col·laboració del

Termcat, centre de terminologia creat entre el Departament de Cultura i l'Institut d'Estudis Catalans.

Una altra manera de garantir un espai digne per al català en el món és la participació en els més importants salons i fires lingüístiques que se celebren en el context europeu. Així s'ha participat a Expolangues (Saló de les llengües i la comunicació, de París), a Mundilingua (Madrid) i a Expolingua (Frankfurt), entre altres. En aquesta línia de promoció internacional cal esmentar les gestions amb les cambres de comerç i la International Certificate Conference per tal d'incloure el certificat internacional de català entre els que atorga aquesta entitat arreu del món.

És creixent, també, l'interès que manifesten pel català les universitats

d'arreu del món. Són moltes les peticions d'ajut per a creació de lectors que es reben a la Direcció General d'Universitats i a la Direcció General de Política Lingüística.

Com a conclusió, doncs, podem dir que el procés de normalització lingüística a Catalunya avança amb un ritme continuat. El seu ús és en expansió a l'ensenyament, en els mitjans de comunicació, i en l'administració pública; avança més a poc a poc en l'administració de justícia, però ja s'ha començat el camí. No hi ha cap mena de raons per creure que, a curt, mitjà i llarg termini, aquest procés hagi d'aturar-se. Queda molta feina a fer, però estan posades les bases, fixats els objectius a assolir i establerts els mecanismes que ens permetran arribar-hi.

El fet més important, però, és que hi ha vora de set milions (7.000.000) de catalanoparlants, en un àmbit demogràfic, el dels Països Catalans, d'uns onze milions (11.000.000) de persones. I que aquesta llengua s'està expandint en multiplicitat d'usos de la vida quotidiana: A Catalunya, 936.289 nens estudien català a l'escola; 37.251 segueixen els programes d'immersió (en l'experiència de més abast d'arreu); més de 60.000 universitaris són competents a l'hora de llegir i escriure en català, i en aquesta llengua es realitza gran part de l'activitat universitària. Pel que fa als mitjans de comunicació, a més dels espais del 2n canal de TVE i de la programació de TV3 (amb un total de 132 h i 25 m setmanals), cal afegir les 37,5 hores setmanals que aporta

la posada en funcionament del Canal 33. Ara mateix, un nou diari en català s'ha afegit a Lleida als que ja hi havia, que tenen un total de 285.000 lectors diaris (322.000 si comptem els diaris parcialment en català.) La indústria cultural ha passat dels 611 llibres publicats el 1975 als 4.145 títols de 1987 (per a 1988 les dades es preveu que siguin molt semblants).

En resum, el procés de normalització lingüística del català és en marxa: segueix diferents ritmes en els diferents fronts, segons la mateixa dinàmica del sector, la inèrcia acumulada i la capacitat d'intervenció de l'administració. És un procés que avança i que no sembla que hagi de veure's frenat per cap raó.

Miquel Renu i Tresserras

DOSSIER

LA RECUPERACIÓ DE L'ÚS PÚBLIC DEL CATALÀ A CATALUNYA

El futur d'una llengua depèn sobretot de la seva utilització com a vehicle normal de comunicació en les principals funcions de caràcter públic: administració, mitjans de comunicació, ensenyament, activitats econòmiques i comercials...

Aquesta és una condició que els catalans coneixen bé per experiència, encara que no siguin experts en sociolingüística: els intents que en èpoques històriques diverses han fet els governants espanyols per destruir la llengua catalana sempre han consistit en restriccions o prohibicions del seu ús públic, des dels Decrets de Nova Planta de Felip V (1715) fins a la dictadura de Franco i encara en temps més recents.

Inversament, els moviments de recuperació del català han reivindicat sempre la seva utilització normal en tots els camps de la vida pública, tant com a vehicle de l'ensenyament (des de l'obra de Baldric Reixac el segle XVIII) o de la literatura i la premsa (objectiu dels escriptors del XIX), com globalment en la política, el treball i la cultura, en el projecte nacional que els intel·lectuals modernistes ja varen definir a finals del segle passat i que ha presidit tot el segle XX.

Des de la mateixa mort del general Franco (1975), l'extensió de l'ús social del català s'accelera extraordinàriament, perquè les aspiracions de la societat ja no han de superar l'actitud adversa dels poders públics, sinó que, al contrari, a mesura que es van democratitzant i descentralitzant, poden comptar amb el seu suport.

L'ús oficial i administratiu

Per més que formalment el català no recupera la seva condició de llengua oficial fins a la promulgació de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya (1979), ja abans era usat per moltes institucions catalanes en les activitats polítiques i administratives, com ho va ser per la mateixa Generalitat de Catalunya des del seu restabliment provisional (1978).

Quan la Llei de Normalització Lingüística estableix el 1983 que el català serà la llengua habitual de l'Administració autonòmica i local, com a idioma propi i oficial de Catalunya, no respon tan sols a la voluntat popular, sinó també a la tendència general de totes les administracions catalanes.

Les sessions del Parlament de Catalunya es fan en català, i en català

funcionen de manera habitual i clàssicament predominant els ajuntaments de Catalunya (des d'una gran ciutat com Barcelona al més petit municipi rural) o l'administració autonòmica, respectant sempre el dret dels ciutadans a usar l'altra llengua oficial, el castellà.

És cert que encara hi ha bastants funcionaris que no dominen el català, i moltes vegades els escrits oficials encara surten en castellà per inèrcia, i no perquè ho sol·liciti algun ciutadà. Però en els últims deu anys el català ha passat a ser, inequívocament, la llengua oficial de Catalunya.

La mateixa Administració perifèrica de l'Estat a Catalunya, així com l'Administració de Justícia, han seguit processos d'adaptació al nou marc jurídic-lingüístic i de mica en mica s'han anat posant en condicions d'atendre en català els ciutadans que vulguin fer ús d'aquest dret. En aquests organismes, però, el procés és més lent, i encara són comptats els casos en què els processos judicials s'efectuen en català o en què els ciutadans poden ser atesos en català per la policia. La col·laboració de l'Administració estatal a la normalització lingüística és encara insuficient.

L'ensenyament

Entre 1970, quan la Llei General d'Educació va començar a ser permissiva amb l'ensenyament de català, i 1978, en què s'autoritza amb restriccions l'ensenyament en català, la nostra llengua havia anat guanyant terreny en tots els nivells educatius, però la seva presència era encara molt limitada.

Va ser la política educativa de la Generalitat, en assumir aquesta les plenes competències en aquest camp, la que va donar-hi un impuls decisiu, sobretot en l'ensenyament primari, comptant amb la col·laboració dels ensenyants i els pares.

Actualment, segons dades del Departament d'Ensenyament, més del 20 % de les escoles primàries fan l'ensenyament en català i un altre 40 % estan en vies d'augmentar l'ús vehicular del català fins arribar a l'ús generalitzat. Sobre el total d'alumnes, un 42 % pertanyen a aquestes escoles que treballen principalment en català (un mínim de matèries s'hi imparteix en castellà). Simètricament, a la resta de les escoles, el català no hi és únicament una assignatura, sinó que també s'hi usa com a llengua vehicular de diverses matèries, a fi d'assegurar-ne un coneixement suficient.

En l'ensenyament secundari, l'extensió de l'ús vehicular del català és creixent, però més limitada: un 40 % dels centres imparteixen en català almenys dues matèries fonamentals; en els altres, l'ensenyament en català és més reduït, però el català hi és sempre una matèria obligada.

Encara som bastant lluny de convertir en realitat l'objectiu de la Llei de Normalització Lingüística de 1983, que vol que el català sigui la llengua pròpia i habitual de tot el sistema educatiu, però no hi ha dubte que el català és cada curs més usat com a vehicle de l'ensenyament no universitari. Una cosa semblant es pot dir de les Universitats catalanes: en tots els estudis el català és usat com a llengua d'investigació i de docència (en proporcions pròximes al 50 %, però generalment inferiors), de forma que no hi ha cap dubte sobre la seva viabilitat en tots els camps d'especialització. Cal confiar que l'arribada a la universitat dels joves que des del principi dels seus estudis han usat el català permetrà generalitzar el seu ús a l'ensenyament superior, sense excloure, com és obvi, l'ús universitari d'altres llengües de difusió internacional.

Els mitjans de comunicació

Actualment hi ha dos diaris de difusió general i tres de regionals en català (un dels quals acaba d'aparèixer), si bé el seu tiratge és encara inferior al dels diaris en castellà. Per contra, en les revistes locals el català és clarament predominant.

La presència del català a la ràdio ha augmentat considerablement els darrers anys, especialment gràcies a l'audiència que han aconseguit les noves emissores de la Generalitat (Catalunya Ràdio, RAC i Catalunya Música) i localment les emissores municipals (més d'un centenar).

Respecte a la televisió, l'aparició de TV3 —el canal de la Generalitat— el 1984, amb una programació totalment en català i plenament normal en qualitat i en temps d'emissió, va ser una autèntica revolució comunicativa. No tan sols va aconseguir en poc temps una àmplia audiència, sinó que va forçar la televisió oficial espanyola (TVE) a prestar més atenció al català. És significatiu que ara la meitat de les hores d'emissió del segon canal de TVE són en català.

D'altra banda, fa poc que ha començat les seves emissions el segon ca-

nal autonòmic català, Canal 33, de manera que ara, sobre el total d'hores de televisió a Catalunya, la meitat almenys són en català. Les perspectives futures, en canvi, són inquietants, ja que el govern espanyol acaba d'autoritzar tres canals privats de televisió, amb un marc jurídic que hi afavoreix l'ús exclusiu del castellà. A més, la TV per satèl·lit o cable difícilment parlarà en català...

Entre els altres mitjans de comunicació, contrasta l'incessant augment de les edicions (dels 918 títols de 1977 es va passar deu anys després als 4.145) amb l'escassa proporció de pel·lícules o vídeos en català, unes formes de comunicació que encara no s'han adaptat a la nova situació lingüística.

El món socio-econòmic

Per concloure aquest breu repàs, descriurem la situació en el sector segurament més decisiu de tots: el de la feina i dels negocis. És absolutament essencial que el català arribi a ser-hi la llengua habitual, si vol veure assegurat el seu futur, però al mateix temps no hi ha dubte que és el més difícil i delicat dels sectors socials:

d'una banda, els catalans no podran exercir plenament els seus drets lingüístics mentre no puguin treballar en català o ser atesos en català a qualsevol establiment comercial o empresa; d'altra banda, en canvi, com es pot exigir que treballin en català a aquells que no han tingut ocasió d'aprendre'l?

El procés en aquest camp és, per tant, més lent. Les empreses de serveis (transports públics, subministraments d'aigua, llum o gas, bancs i caixes d'estalvis, etc.) són les que més aviat i més àmpliament han fet ús del català en les seves relacions amb els clients i usuaris. Les botigues, centres comercials, supermercats o grans hipermercats incorporen cada vegada més visiblement el català a la retolació i al tracte amb el comprador. La publicitat en els mitjans de comunicació i la publicitat exterior avancen també gradualment en l'ús del català... Però el camí per recórrer és encara llarg, i el creixent multilingüisme europeu planteja exigències més complexes a totes les empreses i a tots els professionals.

Isidor Mari

DOSSIER

L'ENSENYAMENT DEL CATALÀ AL MÓN

Han transcorregut força anys des dels primers cursos de català professats per J.M. Batista i Roca a la Universitat de Cambridge i per Joan Coromines a la Universitat de Chicago. D'això fa ara quaranta anys.

D'aleshores ençà el progrés de l'ensenyament de català al món ha estat constant. En són un testimoni ben directe les associacions que han anat constituint-se en diversos indrets per agrupar els estudiosos de la llengua i la literatura catalanes, com ara l'Anglo-Catalan Society, creada a l'any 1954, l'Associació Internacional de la Llengua i la Literatura Catalanes, creada a l'any 1968, l'Associazione Italiana di Studi Catalani, creada a l'any 1977, o la North American Catalan Society, creada a l'any 1978. Durant l'època franquista aquest ensenyament es va haver de dur a terme sense cap suport ni impuls oficial des de l'Estat espanyol. En realitat

podem dir que es va produir malgrat els organismes oficials espanyols. Amb el restabliment de l'autonomia a Catalunya i de la Generalitat com a institució d'autogovern es va iniciar el procés de configuració d'una política de suport de l'ensenyament de català al món.

A l'any 1985 el Parlament de Catalunya va instar el govern de la Generalitat a "posar en marxa la instrumentació adequada per tal que els estudis de llengua catalana fets a l'estranger puguin ser homologats amb els que es fan a Catalunya".

Arran d'aquesta resolució els departaments de Presidència, Ensenyament i Cultura van elaborar i van dur a terme una enquesta adreçada a universitats, casals i altres institucions d'arreu del món a fi de poder realitzar una primera anàlisi de la situació de l'ensenyament de català a l'estranger, distribuït en dos grans blocs: l'ensenyament reglat, profes-

sat a centres universitaris i integrat en els plans docents, i l'ensenyament no reglat, al marge de les titulacions oficials i dut a terme pels casals i altres institucions cíviques i culturals. Del resultat d'aquella primera enquesta va sorgir un informe, que el Conseller d'Ensenyament, aleshores el senyor Joan Guitart, va presentar al Parlament de Catalunya el mes de maig de 1987.

D'una importància decisiva per a la concreció d'una política efectiva de suport des de la Generalitat de Catalunya a l'ensenyament de català arreu del món ha estat la creació per una Ordre de 20 de gener de 1988 de la Comissió de promoció de l'ensenyament del català a les universitats de fora de l'àmbit territorial de Catalunya.

El funcionament de l'esmentada Comissió ha comportat la realització de noves enquestes actualitzades sobre l'ensenyament de català al món (les

dades més recents, encara pendents de tancar el termini de recepció de la darrera enquesta, són que s'ensenyava el català a seixanta centres universitaris, vint-i-cinc casals i instituts, set universitats populars alemanyes i una escola oficial d'idiomes), la creació de noves places de lectors de català a universitats estrangeres (la convocatòria més recent d'aquestes places és del mes de juliol d'enguany i inclou places a universitats de la Gran Bretanya, França, Polònia i els Estats Units), l'oferiment i la tramesa des de la Direcció General de Política Lingüística de materials bibliogràfics de suport de cursos de català a l'estranger, la preparació i l'edició d'un *Marc orientatiu per als estudis de català fora del seu domini lingüístic: lectors, casals i institucions* i l'organització de successives *Jornades internacionals per a professors de català* (enguany se n'ha dut a terme la tercera edició).

D'altra banda la Direcció General de Política Lingüística té previst d'oferir, a més de les ja citades *Jornades internacionals per a professors de català*, uns programes de formació del professorat de català a l'estranger, que incorporin una formació inicial i una formació continuada i que incloguin facilitats per accedir-hi (en forma de subvencions a entitats estrangeres per al trasllat de professors

especialitzats —com s'ha fet recentment a Rosario (Argentina), coincidint amb la *Primer trobada cultural de catalans catalans del con sud d'Amèrica*— o en forma de beques per a professors estrangers perquè puguin assistir a cursos a Catalunya). Finalment, és important que em refereixi a la posada en funcionament d'un Certificat Internacional de Català des de la Direcció General de Polí-

tica Lingüística. Aquest certificat s'ha plantejat amb l'objectiu d'establir un sistema homogeni d'acreditació del coneixement de la llengua catalana assolit pels alumnes dels cursos de català duts a terme arreu del món. Se n'ha realitzat ja una experimentació satisfactòria a diverses ciutats europees i se'n preveu la implantació per a l'acabament del curs acadèmic 1989-1990, inicialment amb un nivell

d'aplicació, però ben aviat amb un segon nivell. Cal destacar el fet que s'han mantingut diversos contactes a fi que el Certificat Internacional de Català de la Direcció General de Política Lingüística es pugui integrar dins del ventall de certificats de l'ICC (International Certificate Conference).

Carles Duarte i Montserrat

DOSSIER

EL MODEL CATALÀ D'APRENENTATGE PRIMARENC

El procés de fer normal l'ús de la llengua que a Catalunya es concreta amb l'expressió "normalització lingüística", ha fet un avanç considerable en el marc de la societat en general però d'una manera especial en l'àmbit escolar i educatiu des de l'any 1978 fins al present 1989. Qualsevol observador atent a la situació sociolingüística de Catalunya als anys 70 podia adonar-se de la complexa situació que presentava la incorporació de la llengua catalana a la docència, tant com una matèria per aprendre com el seu ús vehicular en les diverses disciplines curriculars.

Un dels fets més remarcables, que amb deu anys de perspectiva ja es pot qualificar com a tal, és la definició del perfil lingüístic escolar que havia d'adoptar el sistema educatiu. Es va definir de bon principi amb aquests conceptes: L'escola serà catalana per la llengua i els continguts programàtics i les actituds favorables a la realitat catalana. Una definició feta i assumida per l'administració educativa de l'autogovern.

Els centres educatius de Catalunya acullen un percentatge d'escolars no-catalanoparlants de família molt elevat, gairebé arriba al cinquanta per cent, circumstància deguda a una immigració no planificada dels anys cinquanta als setanta.

En front d'aquesta realitat, calia que l'escola donés una resposta coherent, en consonància al perfil lingüístic proposat. Després de comprovar que les classes de llengua catalana, unes hores per setmana, no garantien per a tots els alumnes un coneixement i una competència lingüística

suficients i que els alumnes de llengua familiar no catalana assumien en molts casos només un nivell de comprensió però restava poc o gens assumida la producció de la llengua (V. "Quatre Anys de Català a l'Escola" Departament d'Ensenyament, Barcelona 1983), fins i tot la introducció d'assignatures en català a partir de 1982, tampoc assolien una competència plena i no cal dir, els hàbits d'ús lingüístic necessaris per a fer servir normalment la llengua, el Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya endegà un projecte tècnico pedagògic específic anomenat "Programa d'Immersió Lingüística" que constitueix el veritable model català d'ensenyament primarenc de la llengua.

És així, doncs, com la Immersió a Catalunya té noms i cognoms: Programa d'Immersió i Departament d'Ensenyament, Servei d'Ensenyament del Català (SEDEC).

Aquest Programa, que s'aplica a les escoles on el percentatge de nens no-catalanoparlants és superior al 70 %, consisteix en un canvi de llengua de la llar per una nova llengua d'escola tot educant vivencialment els infants.

El Programa d'Immersió es defineix per quatre premisses que es complementen:

—Durada de quatre cursos escolars.
—Aplicació en els nivells educatius inicials en els quals és prioritària l'adquisició d'habilitats i destreses i la mateixa maduració dels sentits. Una educació que no demana estudis sinó vida i aquesta és desenvolupa en català.

—Els alumnes "immersits" es comprenen en les edats de 3 a 7 anys, edats reconegudes com a aptes per ser les de més capacitat plàstica del cervell humà.

—Constància expressa de la voluntat dels pares que els seus fills siguin educats i instruïts en català mitjançant el Programa.

De fet, una aplicació del Programa d'Immersió no és res més que començar el període educatiu en català, llengua pròpia de l'ensenyament a Catalunya, ensenyament que, acabat el Programa als 8 anys, ha de continuar fins a la fi dels estudis obligatoris. Tant és així que sempre que es fa immersió es fa ensenyament en català; no sempre, però, que es fa ensenyament en català es fa immersió.

Quan a Catalunya designem la immersió com un Programa és evident que es presenta en sentit de projecte i no pas de programació didàctica. I aquest projecte es compon d'una sèrie d'accions, d'una dinàmica que, degudament planificades, han de donar com a resultat l'assoliment dels objectius lingüístics-educacionals.

La promoció és un factor bàsic per a fer conèixer el per què i el com del Programa. Aquesta acció s'adreça a pares d'alumnes, a ajuntaments per mitjà de tècnics del SEDEC. És el primer pas donar una informació completa d'un tema tan important com és el tipus d'educació que rebrà l'infant en el primer curs d'incorporació a l'escola. La veritat és que l'adhesió dels pares dels alumnes al Programa assoleix índexs altíssims. En matricular els seus fills per al nou curs 88-89,

el 93 % de pares de Sant Feliu de Llobregat, ciutat d'un contingent de població no-catalanoparlant que supera el percentatge d'un vuitanta, varen escollir per als seus fills projectes educatius en català. Aquesta ciutat és només una mostra de la realitat generalitzada que hi ha en les zones de Catalunya poblades per persones d'origen immigrant i que no dominen l'expressió oral en català.

Informació Tècnica adreçada als professors. N'hi ha tres modalitats. Aquella que anomenem *puntual*, la qual proporciona coneixement de les bases psicolingüístiques, pedagògiques i sociològiques del Programa i també del tractament didàctic inicial que el mestre haurà d'aplicar. Es tracta d'una o dues sessions a fi que tingui la responsabilitat d'educar i assumeixi amb ple coneixement de causa aquesta comesa. La segona modalitat la constitueixen els *Seminars d'Assessorament de nivell*, una informació tècnica *longitudinal* al llarg del curs amb una periodicitat quinzenal. S'hi treballen les propostes didàctiques que s'hauran d'incloure en el programa d'activitats educatives a l'aula. És a dir, el com aplicar la immersió. En aquest sentit hi ha a disposició dels professors molts materials elaborats, des d'unitats didàctiques per a la implantació de diversos tallers a les classes, fins al tractament de la llengua escrita seguint les directrius més avançades en el camp de la psicologia i de la pedagogia. L'assessorament *estable* és la darrera modalitat que es realitza per mitjà dels *Seminars d'escola*. Són reunions de cicle amb tots els professors que

el componen. Es tracta de programar conjuntament, de coordinar les activitats i de rebre orientació per a una correcta acció educativa en català. El darrer curs 1988-89 els mestres que assistiren a les sessions d'informació tècnica han superat els dos milers.

Dotació de materials didàctics. El constitueixen lots per a un dels nivells que en cada escola apliquen el Programa. És un material seleccionat i específic per a ajudar a fer una educació viva i que la llengua hi penetri de biaix.

Suports positius a l'expressió oral. Els passos lògics del programa que defineixen els seus objectius lingüístics són:

Primer curs -4 anys- *comprendre la llengua.*

Segon curs -5 anys- *produir oralment la llengua.*

Tercer curs -6 anys- *aprendre a llegir i a escriure.*

Quart curs -7 anys- *consolidació d'aquests aprenentatges instrumentals.*

Per tal que aquestes fites proposades es puguin assolir plenament i en tots els casos, s'han previst uns suports positius en les aules en les quals el nombre d'alumnes supera els 20 infants o bé hi són detectades necessitats especials. Aquestes situacions s'atenen amb professors de suport o auxiliars de conversa que es dediquen a grups reduïts d'alumnes per fomentar i incentivar la seva expressió oral.

Seguiment a l'aula de caràcter trimestral. A fi de posseir una informació directa del desenvolupament dels programes d'immersió a les aules, un assessor del SEDEC s'incorpora al llarg d'una o dues sessions, a la tasca docent que fa el mestre, en una feina conjunta i puntual.

Seguiment científic dels programes d'immersió. El Servei d'Ensenyament del Català disposa d'una unitat dedicada als estudis i a l'estadística. Des de fa quatre anys està fent un estudi, amb col·laboració amb la Universitat de Barcelona, per observar els comportaments psicològics i psicolingüístics dels alumnes als quals s'aplica un Programa d'Immersió. L'estudi consta de tres subprojectes: Anàlisi de la interacció lingüística mestre-alumne, comprovació dels rendiments generals de l'alumne i de manera especial els de llengua i capacitat comunicativa dels infants. Els resultats són propers. I hom ja pot afirmar pels primers resultats obtinguts que la immersió lingüística assoleix els seus objectius d'habilitats lingüístiques i d'adquisició de coneixements en relació al grau de qualitat de l'ensenyament: mestres, que siguin persones d'ofici, escola ben estructurada, etc.

Control de les habilitats lingüístiques. Consisteix a passar una prova de caràcter oral a la fi del parvulari, de la qual el mateix mestre d'aula n'és el passador i supervisor. Igualment, una prova de les mateixes característiques, però de nivell més elevat, és aplicada als alumnes que cursen l'últim curs del Programa. Aquesta prova conté elements de lectura i escriptura. Com per exemple la prova que fou aplicada a dues aules de nenes de 4 anys en el primer curs d'Immersió lingüística i a una classe de nens de 4 anys castellanoparlants i amb ensenyament en castellà. És una prova d'intel·ligència per diferència entre nivell verbal (V), nivell perceptor-motor (PM), memòric (MEM), numèric (N), cognitiu general (CG).

Els resultats obtinguts després d'un any d'ensenyament en dues classes

de parvulari de 4 anys són els següents:

1. Aules d'ensenyament en català, nens no-catalanoparlants.

	V	PM	MEM	N	CG
Aula A	40,28	41,96	22,24	20,12	102,36
Aula B	46,59	39,55	25,18	18,92	105,30

2. Aula d'ensenyament en castellà, nens no-catalanoparlants.

Aula C	42,89	41,84	21	18,52	103,27
--------	-------	-------	----	-------	--------

Supervisió. Els programes d'immersió s'inclouen en el Projecte Lingüístic que forma part del Projecte Educatiu de Centre que tota escola ha d'elaborar, acordar i dur a la pràctica. El Programa d'Immersió mereix una atenció especial de la funció inspectora que en supervisa, vetlla i orienta el seu funcionament. Periòdicament emet informes al respecte.

Avaluació global. La complexa textura que suposa el Programa d'Immersió, tant pel nombre de professors que hi exerceixen com per la quantitat d'infants que se'n beneficien, així com per la intervenció de tots els factors que hem anat enumerant, demana una avaluació global, partint de valoracions parcials dels elements i accions que forneixen el Programa.

Cal dir que en els sis anys d'existència a les escoles de Catalunya el Programa d'Immersió ha obtingut una avaluació altament positiva quant als rendiments i funcionament en general, si bé els aspectes de suport positiu i altres de caràcter organitzatiu han tingut en certs casos dificultats, sobretot de temporalització.

El Programa d'Immersió és una realitat àmplia aplicada a 640 escoles,

1.932 aules amb més de 60.000 alumnes.

Cal entendre que el suport positiu més bo que pot rebre un alumne "immergit" és l'aproximació i la identificació dels pares en el projecte educatiu de centre fet en llengua catalana.

L'espectre general en què s'ha basat el Programa d'Immersió a Catalunya manifesta un comú denominador amb la immersió aplicada a altres països. No serà agoserrat dir que allò que l'escola catalana ha aportat de més innovador en el procés d'educar per immersió, no són tant les justificacions de la seva bonesa com les aportacions d'ordre didàctic amb metodologies específiques.

És evident, com ja s'ha indicat al principi, que el Programa d'Immersió és el model català d'aprenentatge primari de la llengua elaborat i impulsat per la Generalitat de Catalunya, govern autònom. I en aquesta implantació tan pròdiga el magisteri hi ha aportat professionalitat, dedicació en les línies de la catalanitat i modernitat del sistema educatiu.

Joaquim Arenas i Sampera

I PREMI INTERNACIONAL CATALUNYA 1989

El dia 24 de maig de 1989, Sir Karl Popper va rebre de mans del President de la Generalitat el Premi Internacional Catalunya, en un acte solemne, al saló de Sant Jordi del Palau de la Generalitat de Catalunya. Era el primer guardonat amb aquest premi creat per l'Institut Català d'Estudis Mediterranis per a honorar cada any una personalitat destacada en l'ordre cultural, científic o humà. El professor Jesús Mosterin, catedràtic de Lògica, Història i Filosofia de la Ciència de la Universitat de Barcelo-

na, explicava als participants a l'acte que Karl Popper "ha exercit una influència enorme en el pensament contemporani, sobretot en els camps de la teoria del coneixement, la filosofia de la ciència, la teoria de la probabilitat, la filosofia de la cultura, la crítica de les ideologies, la filosofia política i el pensament social en general. La seva filosofia del racionalisme crític i el seu liberalisme vigorós li han fet guanyar deixebles arreu del món, com, per exemple, els filòsofs Hans Albert i Gerard Radnitzky a Alemanya, Alan Musgrave i John

Watkins a Anglaterra, David Campbell i William Bartley als Estats Units". El president Jordi Pujol va destacar que "la recerca intel·lectual de Karl Popper estava caracteritzada per una negació del determinisme i es podia considerar una opció a favor de la llibertat, de la tolerància i de l'eficàcia. Els sistemes ideològics no poden oferir explicacions totals i tancades sobre la realitat. Tampoc el devenir històric no està predeterminat. Tota veritat ha de ser oberta. Tota política és un risc de llibertat i d'esperança. L'existència de molts

pobles s'explica per la paradoxal possibilitat de transgredir els grans determinismes històrics que pretenen ignorar la força qualitativa dels comportaments humans i de les decisions col·lectives. Els catalans tenim present i tindrem futur per la nostra obstinada voluntat de desafiar els determinismes adversos. Per aquestes raons hem volgut honorar Karl Popper". CATALONIA ofereix en les pàgines següents el discurs íntegre que va pronunciar Popper a Barcelona, quan li va ser concedit el I Premi Internacional Catalunya 1989.

SOBRE UN CAPÍTOL POC CONEGUT DE LA HISTÒRIA MEDITERRÀNIA

Senyor president, senyores i senyors:

És un gran honor i una gran experiència haver estat elegit la primera persona que rep el Premi Internacional Catalunya, un premi de creació recent que té una evident significació històrica i simbòlica per a Catalunya. En aquests moments em trobo davant de tots vosaltres amb dues feines a fer. La primera és agrair a l'Institut Català d'Estudis Mediterranis, al seu president, als seus membres i a la resta de persones que hi han tingut a veure, que m'hagin concedit el gran honor de considerar-me, a mi i el meu treball, digne d'elecció. La feina de donar les gràcies és ben fàcil de fer, ja que, sentint-me efectivament molt agraït, se'm fa planer de dir moltes gràcies, gràcies per l'estimació del meu treball, gràcies per la vostra amabilitat i gràcies a tothom per la vostra generositat. I gràcies també per la feina, l'esforç i el temps que heu esmerçat a preparar aquesta solemne cerimònia. També vull expressar la meua gratitud a tots els qui hem vingut aquí per participar en aquesta gran avinentesa. I, finalment, permeteu-me manifestar el meu agraïment al poble de Catalunya; als membres de la Generalitat i al seu president. La segona feina, la d'adreçar-me a vosaltres, se'm fa força més difícil, perquè, evidentment, en una comunicació breu m'és impossible aconseguir res que sigui adequat per a correspondre-us tal com jo voldria. Quan preparava aquesta comunicació, la meua falta de condicions em privava d'avançar, i vaig descobrir que es fa molt difícil decidir-se per un tema. ¿Us hauria de parlar, potser, d'un tema abstracte, com la teoria del coneixement científic? O de la democràcia? ¿Però no és precisament de la democràcia que en sabeu més que no pas jo? Vaig pensar que probablement caldria que digués alguna cosa interessant sobre la Mediterrània, per deferència al vostre Institut d'Estudis Mediterranis; tanmateix, no sé res, o ben poca cosa, de la Mediterrània. Amb la imaginació, doncs, em veia aquí, un ancià de 87 anys i no gaire bon orador, dret davant vostre, davant els seus jutges inflexibles: poc o molt com Sòcrates davant els 501 severos jutges que el van condemnar a mort.

Quan vaig arribar a aquest punt de les meves reflexions, de sobte vaig

saber quin havia de ser el tema de la comunicació: "El miracle d'Atenes i l'origen de la democràcia atenesa". Era apropiat de parlar-ne perquè es tracta d'allò que es convertiria en el miracle de Grècia i, més endavant, en el miracle de la Mediterrània, de la civilització mediterrània. És un tema que combina el de la democràcia amb el de la civilització mediterrània i que m'ofereix la possibilitat de parlar-vos d'un assumpte al qual he fet una contribució que fins ara no havia desenvolupat completament. La nostra civilització, que és, essencialment, la civilització mediterrània, procedeix dels grecs. Aquesta civilització va néixer en el període comprès entre els segles VI i IV abans de Crist i va néixer precisament a Atenes. El miracle d'Atenes és admirable. Hi assistim, en un període ben curt que comença amb Soló cap a l'any 600, a una revolució pacífica. Soló va salvar la ciutat alliberant els explotats atenesos de la càrrega dels deutes i prohibint que cap ciutadà pogués caure en esclavitud per aquesta causa. Va ser aquesta la primera constitució mai elaborada per protegir la llibertat dels ciutadans, i no va ser mai oblidada, per més que la història d'Atenes demostrés diàfament que la llibertat no és mai segura, sinó sempre amenaçada.

Soló no va ser únicament un gran estadista, sinó també el primer poeta atenes de qui tenim esment. Soló va exposar els seus propòsits en la seva poesia. Parlava de l'eunomia o "bon govern" i el definia com l'equilibri dels interessos en conflicte dels ciutadans. Era, sens dubte, la primera vegada, si més no a la regió mediterrània, que hom elaborava una constitució amb un propòsit ètic i humanitari. I això que hi començava a funcionar era l'imperatiu ètic universalment vàlid que Schopenhauer sintetitzà en aquest enunciat: *Neminem lede imo omnes, quantum potes, juali*; és a dir: "No facis mal a ningú, ans ajuda a tothom tant com puguis". Igualment com la revolució americana que s'esdevingué al cap de 2.500 anys, la revolució de Soló només es va preocupar de la llibertat dels ciutadans; l'esclavitud dels bàrbars comprats no hi va ser tinguda en compte.

Després de Soló, la política d'Atenes va ser ben poc estable. Diverses famílies lluitaven pel poder i, després d'uns quants intents fracassats, Pisí-

trat, un parent de Soló, es va proclamar monarca o tirà d'Atenes. Tenia una gran fortuna que li venia d'unes mines de plata situades fora de l'Àtica, i en va fer servir una bona part per afavorir la cultura i per establir les reformes de Soló. Va instituir festivals, sobretot de teatre, i va ser ell qui va crear les representacions de tragèdies a Atenes. I, com sabem per Ciceró, va encomanar la redacció de les obres d'Homer, la *Iliada* i l'*Odissea*, que abans semblava que només existien com a tradició oral.

Aquesta és la tesi principal de la meua comunicació: que això va ser una proesa de conseqüències del més llarg abast, un esdeveniment d'importància crucial en la història de la nostra civilització.

Durant molts anys, fins i tot després d'haver escrit *La societat oberta i els seus enemics*, el miracle d'Atenes ha estat un problema que m'ha fascinat; m'acompanyava arreu i no em deixava de petja. Què va fer que Atenes creés la nostra civilització? Què va menar Atenes a inventar l'art i la literatura, la tragèdia, la filosofia, la ciència i la democràcia en un període tan breu de temps?

Tenia una resposta a aquest problema, una resposta indubtablement certa, però que em semblava insuficient. La resposta era: *el xoc cultural*. Quan dues o més cultures diferents entren en contacte, la col·lisió fa que la gent s'adoni que els seus comportaments i costums no són *naturals*, que no són els únics possibles, ni decretats pels déus, ni consubstancials amb la naturalesa humana. Això fa que es presenti un món de possibilitats noves, que s'obrin les finestres i l'aire fresc penetri. És una llei de caràcter sociològic que explica moltes coses i que va aconseguir un paper molt important en la història de Grècia.

De fet, un dels temes principals de la *Iliada* d'Homer, i encara més de l'*Odissea*, és precisament el del xoc cultural, que, evidentment, també és una qüestió central de les *Històries* d'Heròdot. La seva transcendència en la civilització grega és molt gran. Tanmateix, aquesta explicació no acabava de satisfer-me, i durant molt de temps vaig pensar d'abandonar-la. Vaig arribar a creure que un miracle com el d'Atenes *no pot* ser explicat. I encara menys pot explicar-lo la redacció de les obres d'Homer, tot i

la gran influència que van assolir. De llibres, i fins i tot grans llibres, hom n'havia escrit abans i en altres indrets, i no havia succeït res de comparable al miracle d'Atenes.

Però un dia vaig rellegir l'*Apologia de Sòcrates davant dels seus jutges*, de Plató, l'obra filosòfica més bella que conec. I rellegant-ne un passatge molt controvertit, se'm va acudir una idea nova. Aquest passatge (26 D-E) suggereix que l'any 399 abans de Crist hi havia a Atenes un florent mercat de llibres, un mercat, en tot cas, en què hom venia habitualment llibres vells (com el d'Anaxàgores) i en què hom podia comprar-ne molt bé de preu. Èupolis, el gran mestre de la comèdia antiga, parla (en un fragment citat per Pòl·lux, *Onomasticon* IX, 47; cap. VII, 211) fins i tot força explícitament d'un mercat de llibres cinquanta anys abans. Però, com es va poder formar un mercat com aquest? És prou clar: només després que Pisítrat va encomanar la redacció de les obres d'Homer.

Gradualment, se'm va anar fent evident la transcendència d'aquest fet, i la descripció començà a progressar. Abans que les obres d'Homer tinguessin forma escrita, hi havia llibres, però no eren populars ni eren distribuïts lliurement en un mercat. Els llibres, si és que n'hi havia, eren una gran raresa, i no eren copiats ni distribuïts comercialment, sinó guardats (com el llibre escrit per Heràclit) en un lloc sagrat, sota custòdia de sacerdots. Tanmateix, sabem que Homer havia esdevingut popular a Atenes: tothom l'havia llegit i molts el sabien de cor. Homer es va convertir en el primer entreteniment públic conegut! Això es produïa sobretot a Atenes, segons que ens n'assabenta Plató, que en la *Política* es queixa d'aquest entreteniment tan perillós i en les *Lleis* es bular d'Esparta, on el nom d'Homer és gairebé desconegut, i de Creta, on no n'han sentit a parlar mai. Sens dubte, el gran èxit d'Homer a Atenes va provocar l'aparició del llibre comercial. Sabem que els llibres eren dictats a un grup d'esclaus il·lustrats que els escrivien sobre paper, i els fulls s'aplegaven en rotlles o "llibres".

Com va començar tot això? La hipòtesi més probable és que el mateix Pisítrat no sols edités Homer, sinó que també el fes copiar i distribuir. Per una estranya coincidència, vaig ensopegar amb un escrit que deia

que la primera i molt considerable exportació de papir d'Egipte a Atenes es va produir en un any en què Pisístrat encara hi governava.

Per tal com Pisístrat havia tingut interès a organitzar recitacions públiques d'Homer, és molt plausible que emprengué la distribució dels llibres acabats d'editar i que la popularitat d'aquests originés l'aparició d'altres editors.

Seguien reculls de poemes escrits per altres autors, i tragèdies i comèdies. Cap d'aquestes obres no havia estat escrita amb la intenció de publicar-la, però els llibres redactats amb aquest propòsit van aparèixer de seguida que l'edició es convertí en pràctica establerta i el mercat de llibres (*biblionia*) de l'Àgora esdevingué una institució. Sospito que el primer llibre escrit amb la intenció de publicar-lo va ser la gran obra d'Anaxàgores *De la natura*. Sembla que l'obra d'Anaximandre no va ser editada mai, tot i que sembla que el Liceu en tenia un exemplar, o potser un resum, i que Apol·lodor en va trobar un exemplar —potser el mateix— en una biblioteca d'Atenes. Suggerixo, doncs, que la publicació de les obres d'Homer va ésser la primera que es va fer mai, si més no a la regió mediterrània. Aquest fet no sols va convertir Homer en la Bíblia (*biblion*) d'Atenes, sinó en el primer instrument d'educació, el primer abecedari, el primer sil·labari, la primera novel·la. I va convertir els atenesos en il·lustrats.

Que aquest fet va ser molt important perquè es produís la revolució democràtica atenesa —amb l'expulsió d'Atenes d'Hípies, el fill de Pisístrat, i la promulgació d'una constitució— ens ho demostra una de les institucions característiques de la democràcia creada uns cinquanta anys després de la primera publicació. Em refereixo a la institució de l'ostracisme. Aquesta institució implicava, d'una banda, que el ciutadà d'Atenes sabia escriure, ja que calia que escrivi sobre argila el nom del ciutadà que considerava perillosament popular o perillosament destacat. D'altra banda, la institució de l'ostracisme revela que els atenesos, si més no durant el

primer segle posterior a l'expulsió del tirà Hípies, consideraven que el problema central de la seva democràcia era la prevenció de la tirania. Aquesta idea esdevé més evident si ens adonem que la institució de l'ostracisme no considerava el desterrament com un càstig. Quan era condemnat a l'ostracisme, el ciutadà conservava intacte l'honor, igualment com els béns i els drets, excepte el d'estar-se a la seva ciutat. El ciutadà perdria aquest dret durant deu anys, al començament, i posteriorment durant cinc; tanmateix, podia ésser invitat a tornar. En un cert sentit, l'ostracisme era un honor, en la mesura que reconeixia l'excel·lència d'un ciutadà. Certament, alguns dels líders més destacats van ser condemnats a l'ostracisme. Tenien, doncs, la idea següent: "No hi ha ningú insubstituïble, i encara que admirem el do de comandament, hem d'ésser capaços de viure sense cap dirigent en concret; si no, podria convertir-se'n en amo, i la comesa principal de la nostra democràcia consisteix a evitar precisament això." Caldria subratllar que l'ostracisme no va durar gaire. El primer cas conegut és del 488 aC i l'últim del 417 aC. Tots els casos van ser tràgics, a causa de la grandesa dels homes desterrats. Aquest període gairebé coincideix amb el de la creació de les obres més importants de la tragèdia atenesa, el període d'Èsquil, Sòfocles i d'Eurípides, que s'autoeixilià.

La hipòtesi que propugno, doncs, és que la primera obra publicada a Europa fou la d'Homer i que aquest esdevengué tan afortunat va desvetllar l'amor dels grecs envers aquest poeta i els seus herois i va provocar la il·lustració popular i la democràcia atenesa. I encara em penso que va fer més. Homer ja era popular abans, certament, i durant un quant temps gairebé totes les pintures dels vasos no eren sinó il·lustracions de les seves obres, cosa que també succeïa en moltes escultures. Homer mateix era un minuciós i realista pintor amb paraules de moltes escenes vívides i captivadores, cosa que, segons l'observació d'Ernest Gombrich, incitava els pintors i escul-

tors a emular-lo amb els seus mitjans d'expressió específics. Aquest desafiament encara es va accentuar quan es va divulgar el coneixement detallat dels textos homèrics. És innegable, doncs, la influència de la capacitat de llegir sobre les arts. És evident la influència dels temes homèrics sobre els tràgics atenesos; fins i tot quan se n'aparten, continuen preferint els que saben que resulten familiars a l'auditori. Puc afirmar, doncs, que la influència cultural del mercat de llibres va ser incalculable i que tots els elements del miracle d'Atenes en són deutors.

Però per coronar tots aquests arguments, podem fer una mena d'experiment històric. El gran invent que, com si diguéssim, va repetir el de publicar llibres i posar-los a l'abast de molta gent va ser la impremta que Gutenberg va desenvolupar al cap de dos mil anys que Pisístrat ideés l'edició de llibres. És interessant fer notar que, encara que aquell invent es va produir al nord d'Europa, la majoria dels impressors formats en aquesta tècnica van endur-se-la cap al sud, a la Mediterrània, a Itàlia, on van aconseguir un paper decisiu dins del gran moviment renovador anomenat el Renaixement, el qual incloïa la nova erudició humanística i la nova ciència que, al capdavant, havien de transformar la nostra civilització.

Aquest moviment tenia un abast molt més ampli que el que jo he anomenat "el miracle d'Atenes". Primerament, era un moviment basat en l'edició d'un nombre molt més gran de llibres. El 1500, Aldus ja feia edicions de mil exemplars. És evident que l'aspecte prominent d'aquesta nova revolució és la magnitud de les edicions impreses. Però, d'altra banda, hi ha una sorprenent analogia, o similitud, entre allò que va començar a Atenes cap a l'any 500 aC i es va difondre arreu de la Mediterrània i això que s'esdevenia a Florència o Venècia devers l'any 1500. Els nous savis humanistes n'eren ben conscients: volien restaurar l'esperit d'Atenes i estaven orgullosos de saber fer-ho. Igualment com a Atenes i després a la Magna Grècia —i especialment a Alexandria, però sens dubte arreu

de la Mediterrània—, l'especulació científica, sobretot, cosmològica va assolir molta importància en aquests moviments. Els matemàtics del Renaixement, com Commandino, van reeixir en l'intent de recuperar els descobriments perduts d'Euclides, Arquimedes, Apol·loni, Pappos i Ptolemeu, com també els d'Aristarc, els quals van menar a la revolució de Copèrnic i a Galileu, Kepler, Newton i a Einstein. Si la nostra civilització pot ser qualificada encertadament com la primera civilització científica és perquè procedeix de la Mediterrània i, a parer meu, de l'edició de llibres a Atenes i del mercat de llibres atenès.

En tota aquesta exposició he omès la contribució dels àrabs, que van dur a la Mediterrània el sistema de numeració de l'Índia. Això és molt important, però allò que van rebre quan van arribar a la Mediterrània ho és tant o encara més.

Senyores i senyors, he explicat breument una història ben coneguda —que tanmateix no ho seria si no fos per una petita però em penso que significativa contribució: el paper decisiu que els llibres han aconseguit des del començament mateix. La nostra civilització, efectivament, es basa en els llibres: el sentit de la tradició i l'originalitat, la sèrietat i el sentit de la responsabilitat intel·lectual, el poder sense precedents de la imaginació i de la creativitat, la concepció de la llibertat i l'afany de preservar-la que la caracteritzen recolzen en el nostre amor pels llibres. Tant de bo les modes efímeres, els mitjans de comunicació i la informàtica no malmetin ni tan sols aflueixin mai aquest lligam personal tan estret!

No voldria pas acabar amb llibres, tot i que siguin tan importants per a la nostra civilització. És més important no oblidar que una civilització es compon d'homes i dones individuals civilitzats, d'individus que volen viure una vida plena i civilitzada. Aquest és l'objectiu al qual els llibres i la nostra civilització han de contribuir, i crec que ja ho fan.

Gràcies per la vostra presència i la vostra atenció.

Copyright 1989 de Karl R. Popper

INSTITUCIONS

L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

L'any 1907, davant la necessitat de restablir i organitzar tots els àmbits de la cultura catalana després de molts anys d'oblit institucional, la Diputació

de Barcelona va crear l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), que aniria ampliant gradualment els camps d'estudi, inicialment centrats en les humanitats, fins a cobrir totes les disciplines

científiques, sempre a partir de tres directrius que s'han mantingut invariables fins avui: l'exigència científica, la catalanitat i l'obertura. L'inici del segle era una època de

renovació, i perquè no es confonguessin les entitats que aplegaria l'IEC amb les —ja llavors— obsoletes acadèmies del segle XVIII, es va decidir donar el nom de *Seccions* a les

instàncies autònomes que s'encarregarien dels diferents camps d'investigació. Així, l'any 1911, el nucli inicial de l'IEC va esdevenir la Secció Històrico-Arqueològica, i es va crear la Secció Filològica i la de Ciències (socials i actuals). D'aquesta darrera es va desgranar, l'any 1968, la Secció de Filosofia i Ciències Socials.

Al llarg d'aquest segle, l'IEC ha viscut una història paral·lela a la de Catalunya en general, i a la de la cultura catalana en particular. L'Institut es va anar consolidant en els primers anys, sobretot amb l'ajuda de la Mancomunitat —agrupació administrativa de les quatre Diputacions provincials catalanes—, creada l'any 1914 pel mateix inspirador de l'Institut, Enric Prat de la Riba. La dictadura del general Primo de Rivera (1923-1930) va suprimir la Mancomunitat i va suposar una sotragada passatgera per a l'Institut. A partir de 1931, any de la proclamació de la Segona República, la cultura catalana, i amb ella l'IEC i la Generalitat que l'aixoplugava, van començar novament a recuperar-se. Malauradament, la guerra civil (1936-1939) i la consegüent dictadura del general Franco (fins al 1975) van abocar l'activitat cultural catalana a la clandestinitat total primer, a la semiclandestinitat després, i a una activitat vagament tolerada en els últims anys del règim. Durant la dictadura, l'IEC només va sobreviure gràcies a l'esperit de resistència dels seus membres i al mecenatge privat. Des del 1976, any en què la Monarquia va legalitzar explícitament la seva actuació en els Països Catalans, l'Institut ha entrat —com la cultura ca-

talana— en una etapa de normalització.

La tasca ingent realitzada per l'IEC al llarg d'aquesta vuitantena d'anys és impossible de resumir, ja que només en producció editorial sobrepassa els sis centenars de volums —una extensa obra que ha consolidat el català com a llengua de comunicació científica—. Haurem de limitar-nos, doncs, a esmentar els fets més remarcables. La Biblioteca Nacional de Catalunya, per exemple, va ser en un principi la biblioteca de l'IEC, el qual la va convertir en la primera biblioteca pública de l'Estat espanyol el 1914. Actualment té més d'un milió de volums, 3.000 manuscrits i 640 incunables, entre d'altres documents de gran valor històric.

A Catalunya la tasca més coneguda és la de la Secció Filològica, on va sobresortir Pompeu Fabra pel treball de codificació de la llengua catalana moderna duta a terme amb les *Normes Ortogràfiques* (1913), la *Gramàtica* (1918) i el *Diccionari normatiu* (1932). En aquests moments, la Secció Filològica està preparant l'edició del *Diccionari del català contemporani* a partir del buidatge d'un ampli corpus de textos escrits en català des del 1883 fins ara, de tots els gèneres literaris i no literaris. Mitjançant el tractament informàtic, s'estableixen les freqüències d'aparició dels mots, els contextos, les fonts... El resultat serà un diccionari d'ús, no normatiu, del català i un banc de dades lexicogràfiques d'interès per als investigadors. La seva realització és un exemple d'obra laboriosa que requereix una capacitat de convocatòria i una

àgil plataforma per damunt de les Universitats i dels poders locals i autonòmics.

Pel que fa a la Secció de Ciències, que ha organitzat alguns cursos on han intervingut científics de la categoria d'Albert Einstein o Jacques Hadamard, una de les seves empreses més recents ha estat la creació del Centre de Recerca Matemàtica (1984), establert físicament al campus de la Universitat Autònoma de Barcelona i que cobreix algunes necessitats que les universitats negligien. Aquest centre, únic a l'Estat, convida cada any de 25 a 30 investigadors significats, sobretot estrangers, a fer llargues estades de treball a Catalunya. També va organitzar, l'any 1986, un congrés internacional sobre topologia algebraica (*1986 Conference on Algebraic Topology*), on es van presentar comunicacions sobre temes tan complexos i actuals com els espais projectius quaterniònics. La Secció de Ciències també ha publicat obres de la magnitud de la *Flora de Catalunya*, en sis volums.

Quant a la Secció Històrico-Arqueològica, continuadora del nucli fundacional de l'Institut, s'ha orientat sobretot cap a l'estudi de la història medieval, amb col·leccions com els "Estudis de Bibliografia Lul·liana", la "Catalunya Carolíngia" o "L'arquitectura romànica a Catalunya". L'IEC forma part de la Unió Acadèmica Internacional (UAI) des del 1922, i hi col·labora en empreses com ara el diccionari del llatí medieval o el *Corpus Vitrearum Medii Aevi*. La tasca continuada d'aquesta secció, contribueix decisivament a fixar amb rigor

científic la memòria de la nació catalana.

La Secció de Filosofia i Ciències Socials, la més recent, ha emprès treballs tan diversos com l'estudi de textos jurídics i d'obres filosòfiques antigues, o la integració cultural dels immigrants. L'Institut, a través de la UAI, participa en el Consell Internacional de la Filosofia i les Ciències Socials, estretament vinculat a la UNESCO, i manté contactes amb la Comunitat Europea i amb importants Acadèmies, com la de Ciències de l'URSS. Les relacions amb el ministeri espanyol d'Educació i Ciència són igualment remarcables, ja que aquest organisme aporta la segona partida més important dels pressupostos de l'IEC, després de la subvenció de la Generalitat.

Les necessitats de la recerca especialitzada han dut l'Institut a constituir una sèrie de societats filials, des de la Societat Catalana de Biologia (1912) fins a la Societat Catalana de Comunicació (1985). L'IEC també ha creat serveis —de Meteorologia, de datació amb carboni 14—, laboratoris —de Fonètica Experimental, d'Estudis Geofísics— i centres de recerca juntament amb altres institucions. Finalment, cal destacar la recent ampliació del nombre de membres de l'Institut. I també s'ha dotat d'uns originals mecanismes de substitució automàtica, en una nova mostra del funcionament d'una entitat que ha fet de l'equilibri entre tradició i innovació una garantia de la feina ben feta.

Vicenç Pagès i Jordà

TECNOLOGIA

CATALUNYA, ESPAI DE LOCALITZACIÓ INDUSTRIAL

En el darrer any, Catalunya ha atret més del 40 % de la inversió estrangera directa que ha anat a Espanya.

Catalunya apareix, així, com una de les regions europees preferides per l'inversor estranger i, molt especialment, per l'inversor industrial.

En el present article exposarem algunes de les raons que han fet de Catalunya lloc preferit per a la localització de noves indústries.

Podríem resumir aquestes raons en deu aspectes essencials.

1. *La situació econòmica d'Espanya*
Espanya creix als darrers anys a un ritme que representa el doble de la mitjana de la CEE. Els resultats de la lluita contra la inflació, vistos des del nivell de 1979 i fent abstracció dels problemes sorgits els darrers mesos, són espectaculars: el diferencial respecte als 12 països de la CEE ha passat de 4,2 punts el 1983 a 2,1

punts el 1988. Els indicadors de consum i de formació bruta de capital també són positius.

Si la situació espanyola és bona, la catalana encara és millor. Aquest és el primer punt fort que crida l'atenció de l'inversor industrial estranger, sobretot en un context polític força estable i en un país on són més importants les oportunitats de negoci que les capacitats empresarials internes per a explotar-les.

2. El mercat

El mercat espanyol no és el de Suïssa o el de Suècia. És un mercat de prop de 40 milions de consumidors i amb un important desenvolupament industrial. Espanya és el 5è consumidor de la CEE i el 8è de l'OCDE. Dins d'aquest context, Catalunya és un consumidor de privilegi dins d'Espanya. El poder de compra dels ciutadans catalans és gairebé el de la mitjana de la CEE (el 93 % del de la CEE),

mentre que el poder de compra del conjunt dels espanyols és el 77 % de la mitjana de la CEE.

D'altra banda, Catalunya té una ampla i diversificada base industrial, en què gairebé tots els sectors hi són representats. És, doncs, també una bona porta d'entrada per als productors de béns d'equip.

Finalment, tenim la sort d'estar a prop de la resta d'Europa i del Nord de l'Àfrica, i que una de les rares autopistes espanyoles ens comunica de pressa amb la frontera.

L'àrea de Barcelona, que concentra 4 dels 6 milions de catalans i més del 75 % de la indústria catalana, està en bones condicions d'esdevenir porta d'entrada (a Espanya i a Europa) i "test de mercat".

3. Comunicacions i infraestructura

Dins el context espanyol, tan deficitari en aquesta matèria, l'àrea de Barcelona està en una situació de privilegi pel que fa al transport terrestre: en 90 minuts un camió es trasllada de la ciutat a la frontera de França per autopista.

D'altra banda, la tradició industrial de Catalunya ofereix possibilitats de trobar sol industrial ja urbanitzat, encara que a un preu, actualment, elevat.

La presència d'un port actiu, malgrat les seves mancances, és també un factor positiu.

I el més important de tot: la presència d'una indústria auxiliar preparada per a subministrar components o per a ésser subcontractada.

4. La gent

Espanya no és ja el paradís de baixos salaris per a l'inversor estranger que cerca localització industrial. Però es pot ben dir que a Catalunya i especialment a l'àrea econòmica de Barcelona, hom pot trobar avui una mà d'obra industrial disponible, a un preu raonable i amb una de les èti-

ques de treball més elevades d'Europa.

És disponible per l'evident problema de l'atur, encara preocupantment elevat.

El preu és raonable, perquè, en termes agregats, el salari-hora a Espanya (inclosos els beneficis socials) és encara la meitat del de la República Federal d'Alemanya o dels Estats Units, i és inferior al del Japó. Espanya es situa, amb Anglaterra i Irlanda, en la "gamma baixa" de salaris a la CEE (si excoem, és clar, Portugal i Grècia).

I el que és tan important o més: l'ètica del treball és elevada. El sentit de responsabilitat dels treballadors, la seva lleialtat a l'empresa, el seu esperit de treball, és superior a Catalunya que a la majoria de països de la CEE. Aquest factor és molt valorat per les empreses estrangeres, i molt especialment per les japoneses.

Pel que fa a la formació, tenim grans déficits. Però comptem amb alguns diferencials positius: dues de les millors escoles de direcció d'empreses d'Europa i algunes Escoles Tècniques de primer nivell.

5. La fiscalitat

No hi ha ni una sola empresa estrangera que posi dificultats serioses pel tractament fiscal al nostre país.

El 35 % de l'Impost de Societats compara molt bé amb els existents a la resta de països de la CEE, i el mateix podem dir de l'Impost sobre la Renda de les Persones Físiques.

Pel que fa a l'IVA, depèn dels productes, però, com a norma general, no significa cap discriminant negatiu. Podem dir que a Espanya les empreses multinacionals suporten una fiscalitat que és en general menor a la que suporten a la resta de països comunitaris.

6. Els serveis a les empreses

Una empresa industrial estrangera pot trobar, cada cop més, les empre-

ses de serveis que desitja a Barcelona.

En primer lloc, com hem dit abans, pot trobar una indústria auxiliar amb tradició i disposada a subministrar peces o fer algunes operacions per la via de la subcontractació.

També hi ha, de forma creixent, empreses consultores, auditors, d'assessorament jurídic, d'enginyeria o financeres, de procedència estrangera, que permeten a l'inversor de fora operar amb la mateixa companyia amb què opera al seu país d'origen. Les empreses japoneses, per exemple, prefereixen usar les pròpies enginyeries en la construcció de fàbriques. La presència d'aquestes empreses dona confiança a l'inversor industrial estranger.

Com a exemple, Arthur Andersen té ja a les seves oficines de Barcelona més de 400 empleats.

7. Els incentius

Contra el que sovint es pensa, els incentius o el diner públic que s'ofereix, més o menys regalat, a les empreses, no és més que un factor secundari a l'hora de triar una localització industrial.

Malgrat això, i mentre a la CEE es tolerin incentius a fons perdut (que serà cada cop menys), és bo comptar amb algun mecanisme o altre.

El mecanisme de les Zones d'Urgent Industrialització (ZUR) ens va permetre, fins al juny de 1988, competir bé, en aquest terreny, amb la resta d'Europa. Les subvencions, com és sabut, arribaven fins al 30 % de les inversions en actius fixos. A la BAD vam calcular que les empreses estrangeres acollides a la ZUR van rebre, de mitjana, un 15,4 % de subvenció.

A això cal afegir les deduccions fiscals i els ajuts per recerca i desenvolupament.

Dissortadament, el nou mecanisme FEDER que substituirà la ZUR, només permetrà subvencions fins a un 20 % de les inversions en actius fixos, i les

deduccions fiscals per inversió han tendit a anar disminuint.

8. La qualitat de vida

Menjar peix fresc o jugar al golf tot l'any, no és una cosa fàcil d'aconseguir a tota Europa. O tenir possibilitats de triar entre esquiar o navegar cada cap de setmana.

El clima és benigne, la natura —encara— generosa, la gent oberta i el menjar molt bo. Entre treballar a Helsinki o a Barcelona, hi ha una notable diferència.

D'altra banda, la ciutat de Barcelona és cosmopolita i plena dels atractius culturals, comercials i recreatius d'una gran ciutat europea.

9. Els Jocs Olímpics

Els Jocs de Barcelona són un esperó i una eina de marketing no sols per a les companyies de construcció, telecomunicacions i material esportiu.

Són un atractiu per a beneficiar-se d'una popularitat gratuïta, ja que, amb els Jocs, Barcelona estarà en el objectiu de moltes càmeres. Representen, també, un atractiu curiós que permet donar a conèixer l'existència mateixa de la ciutat i començar la tasca de promoció a partir d'aquest punt.

10. La cooperació de les autoritats locals

Els catalans tenim la sort que els dos principals líders polítics del país, Jordi Pujol i Pasqual Maragall, són uns grans promotors econòmics a nivell internacional. Això ha fet desenvolupar una política d'acollida de la inversió estrangera que les empreses valoren altament.

Per aquestes raons i algunes altres, les empreses industrials de tot el món trien Catalunya. És un país obert als estrangers des dels seus orígens i se sent orgullós que així sigui.

Manuel Ludevid

COMUNICACIÓ

EL CANAL 33

Els últims temps el mapa televisiu català s'ha modificat substancialment. De tothom és sabut que la incidència del mitjà televisiu creix dia rera dia arreu del món. Una incidència que afecta

consciències, costums, hàbits i referències culturals. En un territori com el català on les estructures polítiques no garanteixen al cent per cent la continuïtat de la identitat nacional, qual-sevol canvi en el mapa televisiu pro-

voca tota mena de comentaris i controvèrsies.

A títol informatiu s'ha de començar dient que l'Onze de Setembre passat (Diada Nacional de Catalunya), es va inaugurar una segona cadena públi-

ca de televisió, Canal 33, depenent del Parlament autonòmic i que emet íntegrament en català.

Aquesta segona cadena s'afageix a la ja existent des de cinc anys abans, TV3, que també emet només en cata-

là. Aquestes dues emissores competeixen amb les dues emissores oficials, TVE1 i TVE2, que depenen del Parlament de Madrid i que parlen en castellà, tot i que des de fa 25 anys tenen algunes hores d'emissió en català.

La posada en marxa del Canal 33, doncs, ha significat un fet important, ja que per primera vegada l'oferta televisiva en català s'igualava a l'oferta en castellà. Val a dir que les quatre cadenes, que són públiques, tenen ara com ara una programació competitiva i, diguem-ne, moderna, que no tenen res a envejar a les programacions de qualsevol televisió puntera d'Europa. Amb això es vol significar que la programació dels canals realitzats en llengua catalana han defugit conscientment qualsevol temptació de fer el que es va anomenar una televisió antropològica, això és, dedicada quasi preferentment als aspectes més ancestrals de la vida social catalana. Si s'hagués caigut en aquesta temptació antropològica, és evident que l'audiència dels canals en català seria molt reduïda; pel contrari gaudeixen d'una gran penetració entre els televidents, fins al punt que molt sovint es posen en el núme-

ro u del rànking, a vegades per damunt de Televisió Espanyola.

Aquesta pugna per l'audiència, lògica en qualsevol mitjà de comunicació, va provocar que TV3 no pogués, durant aquests primers anys, donar massa importància o relleu en la seva programació a qüestions més minoritàries però importants també en una televisió pública tal com s'entén en aquesta part del món: programes culturals, debats polítics o socials, teatre clàssic, etc. Precisament per omplir aquesta mancança va néixer Canal 33: per donar cabuda a la televisió catalana a determinats espais ben allunyats de les telesèries americanes o de les pel·lícules de Hollywood, però que tenen també un públic, bé que minoritari. Per tant, Canal 33 és, o vol ser, una cadena en català, competitiva i per tant atenta a les últimes tendències del mercat, però alhora complementària de TV3 pel que fa a programes més minoritaris.

Canal 33 ha fet, doncs, que l'oferta televisiva estigui empatada des d'un punt de vista lingüístic, i fins i tot es decanti a favor del català quan un dels canals de Televisió Espanyola desconnecta de Madrid, que sol pas-

sar diverses hores al dia, per bé que en hores de poca audiència.

El govern català es va afanyar a posar en marxa el Canal 33 perquè sabia que aquest equilibri lingüístic, aconseguit després de més de trenta anys de monopoli castellà, es trencaria de nou al cap de poc temps amb la irrupció de les televisions privades. Aquests canals han estat concedits pel govern socialista de Madrid a tres grans grups empresarials i periodístics amb una potencialitat econòmica fora de dubte. Tots tres grups volen fer una programació competitiva i de lleure, amb algunes dosis d'informació. La pugna del pastís publicitari serà enorme. No és segur que els tres grups puguin tirar endavant. Els grups són el del diari "El País", amb importants corporacions financeres i del "Canal Plus" francès; el segon grup és Antena 3, format al voltant del prestigiós diari barceloní "La Vanguardia"; i finalment el grup de l'Organització dels cecs espanyols (ONCE), que té una gran força econòmica a causa de la popularitat dels seus concursos, i que per l'afer televisiu s'ha aliat amb el grup editorial "Anaya" i l'italià Berlusconi. Aquestes cadenes modificaran el

mapa de tot l'Estat, i molt en concret el de les zones on es parlen llengües diferents al castellà. Perquè és clar que el gruix de la programació la faran en castellà, tot i que han informat que alguns programes seran en català. De fet, doncs, l'empat lingüístic a nivell televisiu haurà durat només uns pocs mesos, perquè la balança es decantarà de nou a favor del castellà a causa de les cadenes privades. A ningú no se li escapa que les televisions angleses, franceses, italianes, americanes, etc., aniran penetrant també cada vegada més. És lògic i positiu per la intercomunicació entre les societats; a més, és inevitable a causa dels avanços tècnics. La pregunta continua sent si aquest mapa televisiu serà suficient per preservar el futur del català en l'àmbit àudio-visual. La resposta, com sempre, la dirà el temps, però dependrà més del que facin les cadenes en català, TV3 i Canal 33, que no del que facin les altres cadenes, que al capdavall només faran el que els pertoca fer segons les regles del joc: tenir cada dia més incidència entre els telespectadors.

Albert Viladot

OPINIÓ

LES DEFENSES NO OFENSIVES: UNA MIRADA AL FUTUR

El decenni que ara finalitza ha estat probablement un dels més rics pel que fa a reflexions i iniciatives dirigides a superar els efectes nefasts i desestabilitzadors de les polítiques de defensa tradicionals, que en basar-se en la força i la superioritat de les armes, han provocat una cursa armamentista d'extraordinàries dimensions.

El repte que es plantejava era el de si es podien instrumentar noves polítiques de defensa que, tot proporcionant una legítima seguretat a les nacions implicades, no fossin considerades com agressives i provocatives per altres societats.

Sota aquest esquema inicial, diversos centres d'investigació per la pau, tant d'Europa com dels Estats Units, porten realitzats gran nombre d'estudis plens de propostes, i el que en un principi es creia que era una pretensió massa atrevida, ha resultat ser el punt de partida d'un procés de reflexió internacional en el que, en aquests moments, ja hi intervenen els mateixos estats i, fins i tot, les aliances militars.

La projecció internacional d'aquestes reflexions es produí el 1982, quan sota la presidència d'Olof Palme, la Comissió Independent sobre Qüestions de Desarmament i Seguretat va publicar el conegut informe titulat "Seguretat Compartida. Un programa pel desarmament", que tingué una ressonància decisiva a nivell mundial. La idea central del concepte de *seguretat compartida* és que els estats necessiten "organitzar" llurs polítiques de defensa amb d'altres, més que no pas "enfrentar-les". La seguretat d'un país no ha de provocar la inseguretat d'un altre. La seguretat regional, en definitiva, ha de ser compartida. Si ningú no amenaça ningú, tots es sentiran segurs. L'informe Palme, d'aquesta manera, obre el camí a l'*orientació defensiva de les*

forces militars, i proposa *estratègies no amenaçants*.

Al llarg d'aquests anys, aquesta idea s'ha anat desenvolupant, s'han creat nous conceptes doctrinals i, consegüentment, noves propostes per alterar el funcionament operatiu de les forces armades. Un d'aquests conceptes és el de la *suficiència raonable*, que es basa en el criteri que no és necessari cercar una paritat en el potencial militar de les grans potències, sinó que és suficient el disposar d'un potencial que permeti aturar un atac. Es pot tenir la capacitat d'aturar una agressió exterior, però sense tenir mitjans per dur a terme operacions ofensives. Això comporta un tipus d'organització militar basada, no en la "superioritat total", sinó en la *superioritat defensiva mútua*, és a dir, en reduir les capacitats ofensives i augmentar les defensives, la qual cosa impossibilita realitzar atacs per sorpresa.

Aquesta darrera eventualitat és un dels aspectes centrals de gairebé totes les propostes de defensa alternativa, fins al punt d'establir-se un concepte anomenat "*incapacitat estructural de llançar un atac*" (SIA). La SIA existeix quan les forces armades poden fer una defensa militar eficient amb una organització, estructura, armament i estratègia que fan impossible dur a terme un acte d'agressió. El desenvolupament d'aquests conceptes de *defensa defensiva*, també anomenada *defensa no-ofensiva* i *no-provocativa*, tot i ésser recents, ha arribat a una certa maduresa. El que cal ara és donar-li traduccions concretes a nivell de cada país. Un procés que serà més curt si pot comptar amb l'aportació del màxim nombre de col·laboradors, particularment d'organitzacions internacionals, ONG's i universitats de tot el món.

Vicenç Fisas i Armengol